

גליון קנין תורה

בנשיאות כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

יו"ל ע"י חבורת קנין תורה

בעזה"ש

נציב חודש אייר

הנגיד הנכבד והמפואר
מרה"ה אברהם יעקב ריגער הי"ו
לכבוד התנא האלקי רבי שמעון בן יוחאי זי"ע

עמודי חיים
באבוב

חבורת קנין תורה
ד'באבוב

אין הסדרה נקצח אלא בחברה
דבר איך לכל אסור יראך

בנשיאות כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

שינון לחזרה

תמצית שקלא וטריא עם ביאורים והערות

מס' ערכין דף יא. עד דף טו:

ערכין גליון ג'

פ' בה"ב - במדבר
תשפ"ה

שינון לחזרה

עמוד א'
שאלות ותשובות
עמוד י"ז

דף י"א ע"א

מי היו המכים בחליל

מאן דאמר עבדים היו, קסבר שאין מעלין מדוכן לא ליוחסין ולא למעשרות. והלכך לא איכפת לן הא דעבדים עמדו על הדוכן, כיון שלא יבואו על ידי זה להחזיקם בחזקת מיוחס או קבלת מעשרות.

מאן דאמר לויים היו, קסבר מעלין מדוכן בין ליוחסין בין למעשרות. וכיון שכן צריך להיות לויים, שמא יבואו להחזיקם לקבלת מעשרות.

ומאן דאמר ישראלים מיוחסים היו, קסבר מעלין מדוכן ליוחסין, ולא למעשרות. וכיון שכן גם ישראלים מיוחסים רשאים לעמוד שם, דכיון שאין מעלין למעשרות, לא איכפת לן זה שאינן לויים, כיון שעל ידי עמידתם שם לא יחזיקום בלויים.

האם שירה מעכב את הקרבן

נחלקו תנאי האם השיר מעכב את הקרבן; לרבי מאיר בשם רבי אלעזר, השיר מעכב את הקרבן. ויליף ליה מדכתיב ואתנה

נחלקו תנאי במשנתנו מי היו המכים בחליל בבית המקדש בשעת אמירה שירה על הקרבן; (א) לרבי מאיר, עבדי כהנים היו. (ב) לרבי יוסי, ישראלים היו ממשפחת 'בית פגרים' ו'בית ציפרא' מן 'עמאוס', שהיו כהנים נושאים בנותיהן, לפי שישיראלים מיוחסים היו. (ג) לרבי חנינא בן אנטיגנוס, לויים היו.

מתחלה אמרו דבהא נחלקו; מאן דאמר עבדים היו, קסבר עיקר שירה על הקרבן שצריך להיות על ידי לויים היינו שירה בפה, והשירה בכלי אינו אלא לבסומי קלא, ולכן היו עבדים כשרים להכות בהחליל. ומאן דאמר לויים היו, קסבר עיקר שירה על הקרבן הוא בכלי, ולכן צריך להיות דוקא על ידי לויים.

אבל הקשו, דאם כן רבי יוסי דאמר ישראלים מיוחסים היו מאי קסבר. אי קסבר עיקר שירה בפה, אם כן בעבדים סגי ואין צריך ישראלים מיוחסים. ואי קסבר עיקר שירה בכלי, הרי לויים בעינן.

אלא מסיק הגמ', דלעולם לכולי עלמא עיקר שירה הוא בפה, ולא בעי לוייה לכלי שיר, אלא שנחלקו אם מעלין מדוכן שהיו עומדין עליו המשווררים בעזרה, ל'יוחסין', ול'מעשרות' – להחזיק אותם ללויים ליתן להם מעשרות.

⁶ ואם תאמר, לא יעלו מדוכן ליוחסין ולמעשרות, ויעלו עבדים לדוכן. ויש לומר, דהכי קאמר, גזירה שמא יצא להעלות ליוחסין ולמעשרות; שיטב"ק אות ד' בשם הרא"ש.

⁷ לכא' קשה, דהשיר צא רק בשעת נסכים, והרי הניסוך ע"מ אינו מעכב את הקרבן, שהרי אדם מציא זבח וזבח היום ומציא נסכים לאחר כמה ימים. וכתבו התוס' (ד"ה השיר) דאין מעכבין את הקרבן, וכוונת הגמרא צ'קרבן' היינו ה'ניסוך' שאם אין שירה אין ניסוך. ונשיטב"ק (אות ו') תירץ בשם הרא"ש דהא דקאמר נסכים מעכב את הקרבן, היינו כשמציא נסכים על הקרבן, דאז מעכב.

קנין תורה

אמר רב מתנה, ילפינן דביכורים טעונין שירה [כדתנן במס' בכורים שאומרים ארוממך ה' כי דליתני], מגזירה שוה 'טוב' 'טוב', דכתיב הכא ושמחת בכל הטוב וכתוב בשירה בשמחה ובטוב לבב.

ואף דאמר רבי שמואל בר נחמני בשם רבי יונתן, דילפינן שאין אומרים שירה אלא על היין שנאמר ותאמר להם הנפן החדלתי את תירושי המשמחה אלקים ואנשים, דלכאורה קשה אם אנשים משמחה, אלקים במה משמחה, מכאן שאין אומרים שירה אלא על היין. ואם כן האידך אפשר לומר שירה על הביכורים, הא אין בו ייף. תירצו דמשכחת לה שיהא אומרים בביכורים שירה על היין, כדשנה רבי יוסי ברייתא, דכתיב בביכורים מראשית פרי, דפרי אתה מביא ואי אתה מביא משקין. אבל ילפינן שאם הביא ענבים לעזרה לביכורים ודרכן שם דיצא מצות בכורים, מדכתיב אשר תביא מארצך, מכל מקום, וכחאי גוונא אפשר לומר בביכורים שירה על היין.

(ג) חזקיה אמר, דמצינו שירת לזמן התורה, דכתיב וכנניהו שר הלזים במשא יסור במשא כי מבין הוא אל תיקרי יסור אלא יסור, במשא, דהיינו נשיאות קול בשיר.

(ד) החכם בלווטני אמר בשם רבי יוחנן, דילפינן ליה מדכתיב לעבוד עבודת עבודה איזהו עבודה שצריכה עבודה, הוי אומר זו שירה על הקרבן. דהשירה אינו נאמר אלא על היין של נסכי קרבן כדכתיב ותקעתם בחצוצרות על עולותיכם, נמצא דעבודת השירה צריכה עבודת הקרבן.

(ה) רבי יצחק אמר, דילפינן ליה מדכתיב שאו זמרה ותנו תוף כנור נעים עם נבל.

(ו) רב נחמן בר יצחק אמר, דילפינן ליה מדכתיב המה ישאו קולם ירנו בגאון ה' צהלו מימ, שיצהלו בשיר בית המקדש יותר מצהלת ישראל כשאמרו שירה על הים סוף.

(ז) ברייתא שנינו דילפינן ליה מדכתיב ולבני קהת לא נתן [עגלות] כי עבודת הקדש עליהם בכתף ישאו ויש לדקדק בפסוק כיון שנאמר בכתף וכי אינו יודע שישאו. אלא הא דכתיב ישאו הוא לשון שירה. וכן הוא אומר שאו זמרה ותנו תוף, ואומר ישאו קולם ירנו וגו'.

^פ אין קושי הגמ' על דברי רב מתנה, שהרי משנה מפורשת במס' בכורים שאומרים שירה על הביכורים. אלא קושי הגמ' הוא על דברי רבי שמואל בר נחמני; עי' מחילת דברי התוס' ד"ה מנין.

^ק ואידי דמיקון שירה על ביכורים של יין, מיקון גמי שירה על כל ביכורים של שזעת המינין; תוספות שם דק"ז.

את הלזים נתונים לאהרן ולבניו מתוך בני ישראל לעבוד את עבודת בני ישראל באהל מועד ולכפר על בני ישראל, והרי הלזים משוררים הם וכיון דקרוי לעבודת הלזים כפרה ילפינן מה כפרה מעכבת, אף שירה מעכבת.

אבל חכמים סבירא להו דאין השיר מעכב את הקרבן. והא דקרוי לעבודת הלזים כפרה, היינו להא דאמר רבי אלעזר, מה כפרה – דהיינו זריקה – צריך להיות ביום, אף שירה צריך להיות ביום.

מנין לעיקר שירה מן התורה

בגמ' יש כמה דרכים מנא ילפינן לעיקר שירה על הקרבן מן התורה:

(א) רב יהודה אמר בשם שמואל, דכתיב על עבודת הלזי בבית המקדש ושרת בשם ה' אלקי איזהו שירות יש שמזכירין בו שם שמים, הוי אומר זה שירה על הקרבן.

ולא אמרינן דהוא נשיאות כפים על ידי כהנים שיש בה גם כן הזכרת שם ה', דהא כתיב לשרתו, ולברך בשמו מכלל דברכת כהנים לאו שירות היא.

(ב) רב מתנה אמר, דכתיב תחת אשר לא עבדת את ה' אלקיך בשמחה ובטוב לבב, איזו היא עבודה שבשמחה ובטוב לבב הוי אומר זה שירה, דאין אדם שר שירה אלא מתוך שמחה וטוב לבב [דכתיב הנה עבדי ירונו משוב לב].

ולא אמרינן שהוא דברי תורה דכתיב בה פקודי ה' ישרים משמחי לב דמשמחי לב איקרי, טוב לא איקרי.

ולא אמרינן שהוא בכורים דכתיב בה ושמחת בכל הטוב ונימא דהכי קאמר קרא, שהתנחלה באה תחת אשר לא הכאת ביכורים, דביכורים איקרי טוב, אולם טוב לבב לא איקרי.

² דכתיב ציוס לוותו את בני ישראל להקריב את קרבניהם.

³ היינו כשמצניא נסכים ציוס צריך שירה, אבל כשמציא נסכים צלילה אין צריך שירה; שיטמ"ק שם תוספות הרא"ש.

⁴ כשצוממורי תהילים שהיו אומרים, יש צהם כמה וכמה אזכרות של שם ה'; רבינו גרשום.

⁵ שהפסוק מתפרש גם על הכהנים; שם.

⁶ ואף דכתיב על המורה כי לקח טוב נתתי לכם, וגם טוב לי מורת פיך, יש לומר דהכי קאמר, משמח לב איקרי, אולם טוב שמחך לשמחה, ומשמעותו לשון שמחה, אי נמי טוב השמח ללב, לא איקרי; תוס' ד"ה משמח לב, [ועיי"ש שהקשו מכמה פסוקים דכתיב צהו טוב לב ודרשין לה על המורה].

ורצו לומר דמחלוקת תנאים הוא. דרבי יהושע בר חנניה ורבי יוחנן בן גודגדא לויים היו, ומועשה ברבי יהושע בר חנניה שהלך לסייע בהגפת דלתות אצל רבי יוחנן בן גודגדא. אמר לו רבי יוחנן, בני חזור לאחוריד, שאתה מן המשוררים ולא מן המשווערים. ולבאורה בהא נחלקו, דרבי יוחנן בן גודגדא סבר משורר ששוער במיתה כשהוא מגיף לבדו, וגזרו רבנן במסייע שלא יבא לעשות לבדו. ורבי יהושע סבר אפילו משורר שהגיף הדלת לבדו אינו חייב מיתה אלא עובר באזהרה, ולכן לא גזרו רבנן במסייע.

אולם דחו, דאפשר דלכולי עלמא משורר ששוער אינו חייב מיתה אלא באזהרה. ובהא נחלקו, דמר סבר מסייע גזרו ביה רבנן אטו כשעושה העבודה לבדו, ומר סבר מסייע לא גזרו ביה רבנן.

עולת נדבת ציבור

רבי אבין נסתפק בעולת נדבת ציבור^א [כגון קיץ המזבח הבא מן השופרות שנותנין בהן מעות מותר חטאת ומותר אשם], האם מעונה שירה או לא. וצדדי הספק הם, דכתיב ותקעתם בחצוצרות על עולותיכם והיינו שירה, ויש להסתפק בהא דכתיב 'עולותיכם' בלשון רבים, אם היינו אחת עולת חובה ואחת עולת נדבה. או דלמא 'עולותיכם' דכולהו ישראל קאמר רחמנא.

• כתיב ויאמר חזקיהו להעלות העולה להמזבח ובעת החל העולה החל שיר ה' והחצוצרות ועל ידי כלי דוד מלך ישראל, ומשמע מן הפסוק שהיה חזקיהו נמלך אם ישוררו או לא, ואמרו לו בית דין לשורר. וזה ודאי לא היה בעולת חובה, דאם כן למה נסתפק האם לומר עליו שירה. אלא על כרחך עולת נדבה היה ונמלך אם ישוררו עליו, והורו לו בית דין לשורר, הרי דעולת נדבה מעונה שירה.

רב יוסף רצה לתרץ דעולת ראש חודש של מוסף הוא, דהוה עולת חובה, והיה שואל מבית דין האם הוקבע ראש חודש בזמנו דליקרב, או לא. אבל הקשה לו **אביי**, דהא כתיב בפסוקים שלפניה **ביום ששה עשר לחדש הראשון כלו** הרי דהיה ט"ז ניסן ולא ראש חודש.

רמי בריה דרב יבא אמר, שהיה כבש הבא עם העומר דהוא עולת חובה בט"ז בניסן. ונסתפק אם נקבע ראש חודש בזמנו

(ח) **חנניא בן אחי רבי יהושע** אמר, דילפינן ליה מדכתיב **מושה ידבר והאלקים יעננו בקול** על עסקי קול, שהיה מצווה לשורר, לפי שמושה לוי היה.

דף י"א ע"ב

(ט) **רב אשי** אמר, דילפינן ליה מדכתיב **ויהי כאחד למחצצרים ולמשוררים להשמיע קול אחד להלל ולהודות לה**.

(י) **רבי יונתן** אמר, דילפינן ליה מדכתיב בציווי הכהנים להזהיר את הלויים שלא יעסקו בעבודת במקדש המסורות לכהנים אך אל כלי הקודש ואל המזבח לא יקרב, ולא ימותו גם הם גם אתם הרי תקיש 'הם' דהיינו לויים 'לאתם' דהיינו כהנים. מה אתם מצווים בעבודת מזבח, אף הם הלויים מצווים בעבודת מזבח. ולא משכחת לויים כשרים בעבודת מזבח, אלא בשיר. מכאן שהלויים מצווים על השירה.

משוררים ושוערים

הלויים היו חלוקים למשווערים ולמשוררים^א. ושנינו כברייטא, דילפינן מדכתיב על משמרת הלויים בבית המקדש שלא יעשו עבודת הכהנים ולא ימותו גם הם גם אתם, אתם – הכהנים – בשלהם, שאם נכנסו בעבודת לויים כגון ששררו חייב מיתה. והם – לויים – בשלכם, דלוי שעבד על המזבח ככהן, חייב מיתה. אבל הם בשלהם – כגון לוי משורר שהגיף דלתות, או לוי משוער שאמר שיר אינן חייבין מיתה, אלא באזהרה^ב.

אבל **אביי** אמר דנקטינן דמשורר ששיער בשל חברו חייב מיתה, שנאמר במשמרת הלויים והחונים לפני המשכן קדמה לפני אהל מועד וגו' והור הקרב יומת וודאי אין לומר דזר' היינו זר ממש כגון ישראל, דהא כתיב כבר שזר ממש אסור לו ליקרב. אלא על כרחך הכוונה שאפילו לוי – אם הוא זר באותה עבודה – כגון משורר ששוער, חייב מיתה.

אולם כברייטא שנינו, משורר ששיער ומשוער ששורר, אינן במיתה אלא באזהרה.

^א ונקרא כתיב 'ותקעתם בחצוצרות על עולותיכם', אלמא איכא שירה מן המורה; תוספות ד"ה מהכא.

^ב דצדרי הימים כתיב משפחות שהיו משוערים ומשפחות שהיו משוררים; תוספות ד"ה משוער.

^ג וכתיב רש"י דלא חתפוש לן מאי אזהרה. והתום' (ד"ה מיתני) הביאו נשם רבינו מנחם, דליף ליה מדכתיב 'לשמוע משמרת ועבודה לא תעבד', וכתיב 'ככה תעשה ללויים צמחמותם'.

^ד אל עולת יחיד, אפילו חזמו אין טעונה נקמים; תום' ד"ה עולת.

בשבת. ועל כרחק דקינה בעלמא נפל בפיחם של הלויים. אבל הקשו, דהא שנינו שהיו עומדין על דוכנן, ומשמע שעמדו והכינו עצמן לומר שירה על הקרבן. תירצו, כדאמר ריש לקיש, שאומרים שירה שלא על הקרבן, ולכן היו יכולים לומר מזמור 'אל נקמות' אף שהיה ביום ראשון של שבת.

ואף שאומרים שירה שלא על הקרבן, אין לפשוט מיניה דיכולים לומר שירה בעולת נדבה. דשלא על הקרבן עדיף, אבל על עולת נדבה אפשר שאין לומר שירה אף בתורת רשות, משום דיצא ממנו חורבן דאתי למימר שהשירה על עולת חובה נמי רשות הוא, הלכך לא אמרינן שירה לגמרי בנדבה.

למסקנא פשט **רב מרי בריה דרב כהנא** ספיקת **רבי אבין**, שאין אומרינן שירה על עולת נדבה, דילפינן מודכתיב ותקעתם בחצוצרות **על עולותיכם ועל זבחי שלמיכם**, מקיש עולה לשלמים ושלמים לעולה לענין שיר. מה עולה קודש קדשים – דאין לך עולה קדשים קלים, אף שלמים האומרים כאן שטעונים שיר בשלמים קדשי קדשים מושטעי. ואין לך שלמים קדשי קדשים אלא כבשי עצרת דשלמי ציבור הקיש. ומה שלמים האומרים כאן לגבי שיר קבוע להן זמן, דהא אוקימנא כבשי עצרת, אף עולה האמורה כאן היינו כשקבוע לה זמן – לאפוקי נדבת ציבור דאין קבוע לה זמן.

דף י"ב ע"א

נסכים הבאים בפני עצמן

נסתפקו בגמ' אם נסכים הבאים בפני עצמן – כגון שהביאו היום קרבן ציבור ולא הביאו נסכים עמו והביאום למחר, האם טעונין שירה או אין טעונין שירה. וצדדי הספק הם, כיון דאמר **רבי שמואל בר נחמני** בשם **רבי יונתן** דאין אומרים שירה אלא על היין, הלכך אמרינן על הנסכים שהרי הם יין. או דלמא לא אמרינן שירה אלא על אכילה ושתיה – קרבן ונסכים, אבל על שתייה לחוד לא אמרינן שירה.

ורצו לפשוט מברייטא דלעיל דמבואר שאמרו לויים שירה ביום של חורבן בית המקדש. דלכאורה אין לומר דאמרו שירה על הקרבן תמיד, דהא בי"ז בתמוז כבר בטל התמיד. ואין לומר דהיה עולת נדבה, דהא לעיל ילפינן שאין אומרים שירה על עולת נדבה. אלא צריך לומר דאמרו שירה על נסכים של עולת חובה

דליקריב, או לא. אבל הקשה לו **רב אביא**, למה נסתפק בזה עכשיו, וכי מתי הקריב הקרבן פסח, ומתי אכל מצה.

אלא אמר **רב אשיי**, לעולם לא נסתפק אם הוקבע ראש חודש בזמנו. והא דנמלך בבית דין, לאו משום שנסתפק אם קרבן זו טעונה שירה. אלא שרצה ליטול מהם רשות, מידי דהוה שלוח ציבור שמבקש רשות להתפלל.

וכיון שבאנו לזה, לעולם יש לומר דלא היה כבש הבא עם העומר אלא עולת תמיד שבכל יום ויום הבא לשם חובה. ולא נסתפק בה, אלא שהיה נוטל רשות מבית דין. אבל בעולת נדבה של ציבור עדיין יש להסתפק אם טעונה שירה או לא.

• שנינו בברייטא בסדר עולם, **רבי יוסי** אומר מוגלגלין זכות ליום זכאי – שבניסן נגאלו בניסן עתידין להיגאל. וחובה ליום חייב – דכשחרב הבית בראשונה אותו היום תשעה באב היה, ומוצאי שבת [יום ראשון בשבוע] היה, ומוצאי שמיטה [שנה שמינית] היתה, ומשמרתו של יהויריב היתה, והיו כהנים ולויים עומדים על דוכנן ואומרים שירה. ואמרו המזמור 'אל נקמות ה' דכתיב בה **וישב עליהם את אונם וברעתם יצמיתם** ולא הספיקו לומר **'יצמיתם ה' אלקינו'** עד שבאו אויבים, וכבשום. וכן היה בחורבן בית המקדש השניה.

ולכאורה קשה, על איזה קרבן אמרו שירה הזאת. אין לומר שהיה עולת חובה של קרבן התמיד, דהא בי"ז בתמוז כבר בטל התמיד, שלא היו להם כבשים מחמת שהיו צרים על ירושלים ואין יוצא ובא. אלא לאו דעולת נדבה היה, הרי מבואר דאמרינן שירה על עולת נדבה.

ואין להקשות דכמו דעולת חובה לא הואי משום דלא היו כבשים מצויים, הרי כמו כן עולת נדבה גם כן לא היה להם. דיש לומר שבן בקר באקראי בעלמא נזדמן להם שאינו ראוי לקרבן תמיד, אבל ראוי לעולת נדבה.

אבל הקשה **רבא** וי"א **רב אשי**, דהאיך אפשר לומר שאמרו אז שירה גמורה על קרבן. והא מבואר במס' ראש השנה (דף ל"א). דהשיר של יום ראשון בשבת הוא 'לה' הארץ ומלואה', והאיך אמרו מזמור 'אל נקמות ה' שהוא שיר של יום רביעי

⁷ לעולם לא תפשוט, דהרי אפשר לומר דכש הגא' עם העומר הוה, ולא נמלך משום ספק אלא משום נטילת רשות; תוספות ד"ה אלא.

¹⁰ וכאף גוונא שאין להם כבש לעולה, מותר להקריב קרבן אחר אף שלא הקריבו זו זיום התמיד; ע"י שפת אמת מס' זמנים (דף פ"ט. צמוד"ה כל).

החורבן במוצאי שביעית או היה היובל ט"ו שנים לאחר חורבן הבית, ולא י"ד.

תירץ **רבינא**, דצריך לומר דמנין י"ד שנה שאמר יחזקאל היינו י"ד שנה לאחר השנה שהוכתה העיר, ואין השנה שהוכתה בה בכלל. ולפי זה באמת נמצא שהיה חורבן הבית במוצאי שביעית, וי"ד שנים אחרי אותה שנה היה יובל.

הקשו על **רבינא**, שאם נבואת יחזקאל היה בשנת ט"ו לשנת החורבן (ושנת החורבן בכללם), נמצא שהוא כ"ו שנים לגלות יהויכין ויחזקאל, ולא כ"ה שנים כפי שאמר יחזקאל. דהא שנינו בברייתא, גלו בז', גלו בח', גלו בי"ח, וגלו בי"ט. ופירוש הברייתא הוא, שגלו ישראל עם יהויכין בשנה ז' לכיבוש יהויקים, ואותה גלות היתה בשנה ח' למלכות נבוכדנצר, (דהא שנה שניה למלכותו כיבש יהויקים). ואחר כך גלו עם צדקיהו בשנת י"ח לכיבוש יהויקים, והיא שנת י"ט למלכות נבוכדנצר. ומשנה ז' שהוא גלות יחזקאל, עד שנת י"ח שהוא חורבן הבית, יש י"א שנים יחד עם השנה שגלו, ומלבד משנת החורבן. ואם משנת החורבן עד יובל היה ט"ו שנים, נמצא דשנת היובל היה כ"ו שנים לגלות יחזקאל, והאיך אמר יחזקאל שהיה כ"ה שנים לגלותו.

מתחלה אמרו בגמרא דאמר לך **רבינא**, דאין זה קושיא דוקא עליו שהרי גם אם נמנה שנת החורבן מהי"ד שנים עד לשנת היובל, עדיין יקשה. דהא שנינו, גלו בי"ט, וסלקא דעתיה דהך מתרין דהכוונה לגלות אחרת שגלו בי"ט שנים לאחר כיבוש יהויקים. ואם כן משנה הז' (כולל השנה שגלה יחזקאל) עד שנה י"ט [בלי אותה שנה שגלו בה באחרונה והיה בה חורבן הבית] יש י"ב שנים. ואם כן גם אם נמנה שנת החורבן בהחשבון של הי"ד שנים עד יובל שאמר יחזקאל, עדיין יש כ"ו שנים מגלות יחזקאל עד היובל, י"ב שנים מגלות יחזקאל עד שנת החורבן, וי"ד שנים מהחורבן, ועדיין יקשה מה דאמר יחזקאל שנבואתו שהיה ביובל היה בשנת כ"ה לגלותו. ואלא על כרחך צריכין לומר, דהא דאמר כ"ה שנים 'לגלותנו', היינו מלבד מהשנה שגלה בה, ואם כן גם לרבינא ששנת החורבן אינה בכלל הי"ד שנים, לא יוקשה שהיה כ"ו שנים מגלות יחזקאל, י"א עד שנת החורבן וגלות צדקיהו שהיה בי"ח, ועוד ט"ו משנת החורבן עד היובל, שהא דאמר יחזקאל שהיה כ"ה שנים, היינו גם כן מלבד משנה שגלה בה.

אלא דעדיין קשה ל**רבינא**, שהרי אמרו בברייתא גלו בי"ט, והא ודאי דבגלות האחרון היה החורבן, ואם כן אף אם נאמר שמה שאמר יחזקאל 'לגלותנו' היינו מלבד משנה שגלה בה, עדיין יש כ"ו שנים, י"א שנים מגלות יחזקאל [מלבד משנת גלותו] עד

שנקרב לפני זמן מזה, הרי מבואר דאמרינן שירה על נסכים הבאין בפני עצמן.

אבל דחו שהרי אין לומר שאמרו אז שירה גמורה על קרבן, דהא מבואר במס' ראש השנה (דף ל"א.) דהשיר של יום ראשון בשבת הוא 'לה' הארץ ומלואה', והאיך אמרו מזמור 'אל נקמות ה' שהוא שיר של יום רביעי בשבת. ואלא על כרחך דקינה בעלמא נפל בפיהם של הלויים. אבל הקשו, דהא שנינו שהיו עומדין על דוכנן, ומשמע שעמדו והכינו עצמן לומר שירה על הקרבן. אלא יש לומר כדאמר **ריש לקיש**, שאומרים שירה שלא על הקרבן, ולכן היו יכולים לומר השיר של יום רביעי אף שהיה ביום ראשון בשבת.

ואף שאומרים שירה שלא על הקרבן, אין לפשוט מיניה שאפשר לומר שירה בנסכים הבאין מחמת עצמן. דאפשר שרק שלא על הקרבן רשות היא לומר שירה. אבל על נסכים הבאין מחמת עצמן אין לומר שירה בתורת רשות, משום דיצא ממונו חורבן דאתי למימר שגם על נסכים הבאין עם הקרבן הוה השירה רשות.

באיזה שנה בשבוע חרב בית המקדש הראשון

שנינו בברייתא בסדר עולם, דחורבן בית המקדש הראשון היה במוצאי שביעית, דהיינו שנה שמינית.

והנה בסדר הגלות של בית המקדש הראשון היה ג' שלבים; (א) נבוכדנצר עלה וכיבש יהויקים לעבד תחתיו. (ב) לאחריו, היה גלות יהויכין ויחזקאל, והחרש והמסגר [וגדולי ישראל] לבבל. (ג) כמה שנים שלאחריו היה גלות צדקיהו וחורבן בית המקדש.

כתיב בספר יחזקאל **בעשרים וחמש שנה לגלותנו בראש השנה בעשור לחדש בארבע עשרה שנה אחר אשר הוכתה העיר ירושלים וכי'.** ולכאורה קשה דייחזקאל מתחיל שהיה זאת בראש השנה, ושוב אמר שהיה בעשור לחדש. ועל כרחך צריך לומר דאותה שנה היתה שנת היובל, דראש השנה שלה ביום הכפורים, משום דתוקעין בית דין בשופר ונפטרים עבדים לבתיהן ושדות חוזרות לבעליהן, ואז נראית שהיא יובל. נמצא ד"ד שנים לאחר חורבן הבית היה יובל. ובחזרה אמינא סברו דגם השנה של חורבן הבית היא בכלל דהך י"ד שנים דקאמר יחזקאל, ואם כן נמצא שחורבן הבית היה בשנה שניה לשמיטה, ולא בשנה ראשונה לאחר שמיטה. שאם תמנה למפרע משנת היובל למוצאי שמיטה שלפניה, יש שמונה שנים וכולל שנת השמיטה ושנת הארבעים ושלש. ולמוצאי שמיטה שלפניה יש עוד שבע שנים, ואם היה

שנים. ואם נצרפם עם הו' שנים הנותרים מהכ', הרי יש י"ד שנים. נמצא דשנת הת"כ היה שנת השמיטה, ובשנה שלאחריו נחרב בית המקדש השני.

אבל הקשו בגמ', אם מוקמינן לברייתא אליבא דרבי יהודה, אם כן לא משכחת דחרב בית המקדש הראשון במוצאי שביעית. דהא שנינו בברייתא, י"ז יובלות מנו ישראל משנכנסו לארץ ישראל עד שיצאו, ודכתיב ויהי בשמונים שנה וארבע מאות שנה וגו' ויבן הבית לחי' שנבנה בית המקדש ת"פ שנים לאחר יציאת מצרים. וכאשר נסיר מזה מ' שנים שהיו ישראל במדבר, נמצא דנכנסו לארץ קודם בנין הבית ת"מ שנים, ובית ראשון הרי עמד ת"י שנים, הרי סך הכל תת"נ שנים, שהם י"ז יובלות של חמישים. ואי אתה יכול לומר שמנו שמיטין ויובלות מיד משנכנסו לארץ, דאם כן היה נמצא דחרב בית המקדש בשנת היובל עצמה. ואם כן לא יתיישב הא דאמר יחזקאל בנבואתו, שהיה בראש השנה בעשור לחדש – דהיינו יובל, כמבואר למעלה – בארבע עשרה שנה אחר אשר הוכתה העיר ירושלים וכו'. הרי ששנת היובל לא היה אלא י"ד שנים לאחר חורבן בית המקדש.

אלא צריך לומר שהתחילו למנות יובלות רק אחר י"ד שנים משנכנסו לארץ, והיינו משום שבע שנים שכיבשו ארץ ישראל, ושבע שנים שהלקוהו. ולפי זה יתיישב שפיר הא דאמר יחזקאל שנבואתו שהיה י"ד שנים לאחר חורבן בית המקדש היה בשנת היובל.

אבל לפי זה על כרחך לא אויל הברייתא דחורבן בית ראשון היה במוצאי שביעית כרבי יהודה. דאילו לרבי יהודה, הרי יש בכל מחזור של יובל רק מ"ט שנים, נמצא דצריך להוסיף י"ז שנים על חשבון הי"ז יובלות, וכשתצא מהן י"ד לשבע שכבשו וחילקו עדיין נשארו שלש, נמצא דחרב בית המקדש בשנה השלישי לאחר השמיטה. תירצו בשלשה דרכים:

(א) יש ליישב הברייתא אליבא דרבי יהודה, והיינו משום דלא חשיב התנא אותן השנים שבהן הגלה סנהריב את עשרת השבטים, עד שהלך ירמיה הנביא והחזירן. שאז לא מנו יובלות,

"ומה דאמרו בגמרא 'בתחילת היוזל' היינו בשנת היוזל עצמה, דליכא למימר דהיינו רק בשנת נ"א, דאם כן לא מיתקמא שמעתין, דכי מדלית שבע שכיבשו ושבע שחילקו, משכחת חורבן בשנת ל"ז של יובל, והיינו שניה לשמיטה, ואין צעין במוצאי שביעית, הלכך אתפרש לן האי 'תחילת היוזל' לשנת היוזל עצמה.

"כיון דלא מנו שמיטין ויובלות עד לאחר י"ד שנים, נמצא דאתה מוצא שנת היוזל י"ד שנה אחר השנה שבה שהוכתה העיר וכדמריץ רבינא לעיל. דכאשר לוקמים י"ד שנים מחמשים, נשארו ל"ז שנים, נמצא דשנת ל"ז ליוזל חרב הבית, והיא מוצאי לשביעית. ושנת היוזל צ"ד שנה לאחר שנת החורבן.

חורבן הבית המקדש שבשנת י"מ, ועוד מ"ו שנים משנת החורבן [כולל שנת החורבן] עד היובל, ולא כ"ה כפי שאמר יחזקאל.

אלא מודחה הגמרא דמה דקאמר הברייתא דגלו ב"מ לאו היינו גלות אחרת אלא אותה גלות שהיה ב"ח של כיבוש יהויקים, אותה הגלות היה בשנה י"ט למלכות נבוכדנצר. ומשנה ח' של מלכות נבוכדנצר עד שנת י"ט למלכותו שהיה החורבן, הוה י' שנים [מלבד משנה שגלו בה יהויכין ויחזקאל ומלבד שנת החורבן]. ומשנת החורבן עד נבואת יחזקאל [כולל שנת החורבן] הוה עוד מ"ו, הרי סך הכל כ"ה שנים.

וכהא ששנינו בברייתא בסדר עולם על מלכות נבוכדנצר, בשנה ראשונה כיבש נינוה, בשנה שניה עלה וכיבש יהויקים.

דף י"ב ע"ב

באיזה שנה בשבוע חרב בית המקדש השני

שנינו בברייתא דלעיל, שגם חורבן בית המקדש השני היה בשנת מוצאי שביעית – שנה שלאחר שמיטה.

אמנם הקשו בגמ', הרי בית שני עמד ארבע מאות ועשרים שנים, לבד שנה שחרב בו. והרי התחילו למנות שמיטה ויובל בשנת בנינה, ובארבע מאות שנה הרי יש ח' יובלות, ומעשרים שנים שנותרו, י"ד שנים הם ב' שבועות. הרי נשארו ו' שנים, נמצא ששנת החורבן שהיה בשנת כ"א היה בשנת השמיטה עצמה, ולא בשנה שלאחריו.

תירצו, דברייתא זו אויל כשיטת רבי יהודה שאמר דשנת היובל עולה לכאן ולכאן – דהיינו לשנת היובל, וגם היא תחילת יובל הבא. נמצא דלרבי יהודה מחזור של יובל אינו אלא מ"ט שנים. נמצא מהד' מאות שנים שבה ח' יובלות, נותרו עוד ח' י' כיבוש יהויקים' ולאו 'גלות', דלא הגלה שום אדם, אלא כבשו לעצד תחמיו ועצדו שלש שנים כדכתיב ויהי לו יהויקים עבד שלש שנים, ושז וימרד בו ג' שנים כדכתיב דניאל בתחלתו 'שנת שלש למלכות יהויקים בא נבוכד נצר ירושלים'. ותניא בסדר עולם, אפשר לומר כן, והלא לא מלך נבוכדנצר עד שנה רביעית ליהויקים, כדכתיב 'הדבר אשר היה על ירמיהו על כל עם יהודה בשנה הרביעית ליהויקים היא השנה הראשונה לנבוכדנצר', אם כן מה תלמוד לומר 'בשנת שלש', אלא היינו למרדו, דשלשה שנים מרד, ועלה עליו בשנה שלישית למרדו שהיא ששית לכיבושו, והילוכו לצלל והמליך יהויכין תחמיו. וכתיב בסוף דברי הימים 'ולתשבות השנה וגו'', אלמא בשנת שבע לכיבוש ראשון של יהויקים גלה יהויכין. וכתיב בסוף מלכים 'ויצא אליו יהויכין מלך יהודה וגו' ויקח אותו מלך בבל בשנת שמונה למלכו, אלמא שביעית לכיבוש יהויקים היא שמינית למלכות נבוכדנצר. והיינו דאמרינן שנה שניה כיבוש יהויקים.

בשניה, לא קאי על כל הפרטים שחשבו התם, אלא על זה שהיה גם כן בתשעה באב ובמוצאי שבת.

וכן מסתבר שלא קאי על כל מה דחשיב בברייתא דהא חשיב שם בברייתא גם מה שחורבן בית המקדש הראשון היה במשמרתו של יהויריב, והרי בבית המקדש השני לא היה משמרתו של יהויריב.

דהא שנינו בברייתא, ארבע משמרות עלו מן הגולה בימי עזרא; (א) ידעיה, (ב) חרים, (ג) פשחור, (ד) ואימרי. עמדו נביאים שביניהם וחלקום לכ"ד משמרות, ולא היו יודעין כיצד יסדרן מי יעבוד אחר מי. כתבו שם הכ"ד משמרות בכ"ד פתקין, בללום ונתנום בקלפי, וכוון ידעיה ברוח הקודש ועלתה איגרתו בידו, וחזר והכניס ידו ונמל איגרת, וכן עד שש פעמים ובאותו סדר שעלו האיגרות בידו כך עבדו אחריהן אותן הכתובין באיגרות זו אחר זו.

דף י"ג ע"א

אחר כך בא חרים ונמל חלקו וחלק חביריו שש, וכן פשחור, וכן אימר. התקינו נביאים שביניהם, שאפילו יהויריב שהיה ראש משמרות יעלה מן הגולה, לא ידחה ידעיה ממוקומו כיון שלא עלה יהויריב בימי עזרא. אלא ידעיה יהא עיקר, ויהויריב טפל לו. אבל יהויריב שוב לא עלה בימי בית המקדש שני. ואם כן על כרחך הא דקאמר 'וכן בשניה' לא קאי רק על מה דקאמר שהיה בתשעה באב ובמוצאי שבת, ולא על כל הפרטים.

(ג) רב אשי תירץ, דלעולם היה גם חורבן בית המקדש השני במוצאי שביעית, וקאי כשיטת רבנן שסוברים דאין שנת היובל עולה לכאן ולכאן. והא דהקשו לעיל דלפי זה נמצא שחרב בית המקדש השני בשביעית ולא במוצאי שביעית, יש לתרץ דבשש שנים הראשונות מבנין הבית עד שעלה עזרא וקידש ארץ ישראל, לא מנו שמיטין ויובלות. נמצא דכאשר מועטין שש שנים משנות הבית, נמצא דשנת הת"כ היה בשביעית. שהרי ת' שנים הם ח' יובלות, ומן הכ' הנותרות, שש שנים אינם מן המנין,

²⁰ במקדש ראשון הימה משמרת ידעיה קודם לחרים, ומשמרת חרים קודם לפשחור, ושל פשחור קודם לאימר.

²¹ כ"פ רש"י. והקשו בתו' (ד"ה שאפילו) דזהו תימה, דמנא ליה ששז לא עלה, דהא משמע שיכול לעלות מדקאמר שאפילו משמרתו של יהויריב עולה. ועוד הקשה רבינו אלחנן דהרבה עלו, ואין פשוט לנו שלא עלה. ולכן פ"י התוס', דמכל מקום יכול להיות שעלה יהויריב, והכא קא פריך הכי, משמרתו של יהויריב בשניה מי הוא, כי כ"ד היו אלו נגד המשמרות שלא עלו שחלוקות לארבע ועשרים משמרות ושימשו מחתים.

אלא כאשר חזרו עשרת השבטים התחילו מנין חדש של יובל. ולפי מנין זה נמצא שחרב הבית המקדש בשנת ל"ו של יובל שהיא אכן מוצאי שביעית, ושהרי חזרו עשרת השבטים בשנת י"ח לאשיהו, ואשיהו מלך ל"א שנה – ומ"ח עד ל"א הם י"ד שנים, ועוד י"א שנים למלכות יהויקים ויהויכין, ועוד י"א שנים למלכות צדקיהו, הרי ל"ו שנים, ואז חרב הבית כ"א.

(ב) באמת קאי ברייתא דלעיל אליבא דרבנן דסבירא להו ששנת היובל אינו עולה ליובל הבא, ובארבע מאות שנה יש שמונה יובלות שלימות ולא יותר. ובאמת נמצא לפי החשבון שהיה ת"כ שנים של בית המקדש השני כלות בשנת ו' לשמיטה, והחורבן בשנת השמיטה עצמה, ולא במוצאי שמיטה. והא דמסיק בברייתא דלעיל דחורבן בית המקדש בראשונה היה בתשעה באב ומוצאי שבת היה ומוצאי שביעית היתה וכו' 'וכן

²² דכתיב דשנת י"ח לאשיהו נמלא הספר צנית המקדש, ועל דבר הספר שלם המלך אל חולדה הנביאה, ואמר' צמס' מגילה (דף י"ד:); הכי שצקיה לירמיהו ושרר לחולדה, ואמרין ירמיה לא הוה הסס שהלך להחזיר עשרת השבטים. וילפינן שחזרו מהא דכתיב 'מה הניין הלו וגו'', ודבר זה שפיה יאשיה את העצמות כוכבים צאומה שנה היה.

²³ כ"ה לפי פירש"י, וכפי הגירסת הגמרא לפנינו 'הנך שני דאגליניה סנחריב עד דאתא ירמיה אהדריניה לא קחשיב להו', ודוקא נקט 'עד דאתא ירמיהו' אהדריניהו' דכל אותן השנים שהיו צגלות לא חשיב רבי יהודה צמין שמיטין ויובלות וכדאמרין לקמן (דף ל"ז:), אלא צאומה שנה שחזרו צימי יאשיהו התחילו למנות ליובל. וכתב רש"י, דמתחילה כתב פ"י זה מלצו והיה ישרה צעניו, אבל לא שמעו מרבותיו. אלא שאחר כך מנא כן בספר ישן מוגה שכתב בו כן, והודיעו לרבותיו וישרה צענייהם.

[אבל הגירסא שלפני רש"י היה 'הנך תלת שני דאגליניה סנחריב עד דאתא ירמיהו' ומהדריניהו לא קחשיב, כלומר אלו שלש שנים שזר סנחריב עליהן דכתיב 'ויעל מלך אשור בכל הארץ ויעל צמרון ויזר עליה שלש שנים' ולא היה להם פנאי לחרוש ולרוע, ולא מנו שמיטין ויובלות, לא קא חשיב להו. והא דנקט 'עד דאתא ירמיהו' אהדריניהו', לאו דווקא הוא, דהא יומר מתעשים שנה היה מחזיקו כשהגלה אותן סנחריב, עד שהחזירן ירמיהו צימי יאשיהו. אלא הכי קאמר, ג' שנים שהגלה סנחריב, - והיו צאומה גלות עד שהחזירן ירמיהו צימי יאשיהו - לא חשיב להו להנך שלש שנים.

אבל כתב רש"י דהרבה תשובות יש להשיב על פ"י זה, (א) כאשר פותחים ג' שנים מחשבון השנים, נמלא דחורבן בית המקדש היה בשנת מ"ט, והיא שביעית, ואין צעין שיהא מוצאי שביעית. (ב) י"ד שנה אחרי אשר הוכתה העיר דליהו יובל לא משכתם לה, שהרי לפי זה היה יובל מיד לאחר החורבן. וליכא למימר דרבי יהודה לית ליה הך דרשא, דהא קרא כתיב שהיה יובל י"ד שנים אחר החורבן, (ולקמן לא משכתין ו' שחילקו, אלא מהך דרשא ד"ד אחרי אשר הוכתה העיר הוא יובל). (ג) האין אפשר שאין פותחין אלא ג' שנים, הא אמרין לקמן (דף ל"ז:), דמשגלו שבת ראובן וגד בטלו היוצלות עד שהחזירן ירמיהו. ואף על גב דמתרליין התם מנו יוצלות לקדש שמיטין, הני מיילי לרבנן, אבל לרבי יהודה מוקמינן התם דלא מנו יוצלות כלל. (ד) האין יתכן לטעול שלש שנים לצדם, אם כשעלה סנחריב עליהם כבר מנו י" שנים או י"ז ליובל, ועלה עליהם שלש שנים, והאין יתכן להפסיק אותן שלש שנים ולחזור למניינם הראשון ולמנות י"ג י"ד לקדש יובל שנת החמישים. אלא בעל כרחך אז התחילו למנות א' ב' ג' ד' והתחיל מחזור חדש של יובל. אלא ודאי דהאי 'תלת' דכתב בספרים שיבוש הוא, ופירוש משוש היה, וכתב בספרים].

מנין מלאים המבוקרין

תנן במשנתנו, אין פוחתין משה מלאים המבוקרין ממום בלשכת המלאים, כדי לשבת, ולשני ימים טובים של ראש השנה. ואם ירצו, מוסיפין כבשים המבוקרים כמה שרוצים עד עולם.

ובההא אמינא סברו דביאור המשנה הוא, דלכן צריך ששה מלאים מבוקרים, שיהא כדי לשבת ולשני ימים טובים של ראש השנה הבאים בזה אחר זה, ולא יוכלו לבקר, ולכן יהו להם אלו מזומנים. אמנם הקשו, דאם זהו טעם הדבר הרי צריכים הרבה יותר משה מלאים לתמידין ומוספין בשלשה ימים אלו.

מסיק הגמ', דבאמת אין כוונת המשנה דצריך ששה מלאים מוכנים לתמידין משום שבת וראש השנה שחלים בזה אחר זה, אלא מטעם שיתבאר להלן. ומשנתנו דנקט 'כדי לשבת ולמים טובים של ראש השנה', סימנא בעלמא נקט שלא תטעה בגירסא, שלא תשנה ארבעה או חמשה מלאים. ומשום הכי נקט הנך שלשה ימים דבעו ששה תמידין, וכך תזכור שזהו מספר המלאים הנצרך¹.

וטעם הדבר למה צריך בכל זמן ששה מלאים מבוקרים בלשכת המלאים, הוא כדי שיעברו על כל המלאים ארבעה ימים של ביקור קודם שחיטה. כדשנינו בברייתא, **בן בן בן** אומר, מנין לתמיד שמעון ביקור ארבעה ימים קודם שחיטה, דכתיב **תשמרו להקריב לי במועדו** ובקרבת פסח כתיב **והיה לכם למשמרת עד ארבעה עשר יום לחדש הזה**. מה התם בקרבן פסח היה טעון ביקור ד' ימים קודם שחיטה, אף קרבן תמיד שבכל יום טעון ביקור ד' ימים קודם שחיטה. ולכן צריך תמיד להיות שש מלאים מבוקרין בלשכת המלאים².

¹ רש"י מציא לישנא אחרת, דסימנא בעלמא הוא לכמה ימי ביקור נזריים לקרבן התמיד. דכי היכי דכי מקלעי שנת וראש השנה גזי הדדי מיפקר ההוא דשלישי בשנת בערב שנת, דהא לא מלו היום לילך ולנקש טלה ולנקרו, השתא הוי ארבעה ימים קודם שחיטה. הכי נמי לעולם צעין ביקור ד' ימים קודם שחיטה.

² רש"י מציא פ"י ששמע, שנתנו בשעת חינוך שש מלאים שהיו מצוקרין לד' ימים. ונטלו ציום ראשון שנים לתמידים ונתנו שנים תחתיהם, וביקרום. ציום שני נטלו שנים מן הארבעה הנותרים, ונתנו שנים תחתיהם. וכן ציום שלישי נטלו שנים הנותרים מן הראשונים, ונתנו שנים תחתיהן. וכן לעולם נטלים שנים ונותנים שנים, ואותן שנתקרו ונתנו שם יום ראשון ראויים ליום רצעי. ואותן שנתנו בשני ראויין ציום חמישי, וכן חורין חלילה לעולם, ונמנאו כל התמידין

נשאר עוד י"ד שנים שהם שני שמיטות, נמצא דשנת ת"כ היה שנת השמיטה, ושנת תכ"א שבו חרב הבית המקדש היה מוצאי שביעית.

• הא דהיה שש שנים עד שעלה עזרא, נלמד מהא דכתיב **בארץ כטילת עבדות בית אלהנא די בירושלים והיה בטלא עד שנת תרתין למלכות דריוש מלך פרס** אלמא בשנת שנים לדריוש התחיל הבנין. וכתיב **ושיצא ביתא דנא עד יום תלתא לירח אדר דהיא שנת שית למלכות דריוש מלכא** אלמא בשנת שש נשלם, הרי שזמן הבנין היה חמש שנים. ושנינו בברייתא דבאותו זמן לשנה הבאה שהיא שנה ששית לבנין עלה עזרא, ובא לירושלים בחודש אב, דכתיב **ויבא ירושלים בחודש החמישי היא השנה השביעית למלך**, ועד תשרי שהוא שבע לבנין לא התחיל למנות שמיטה ויובל.

• הא דאמרינן שכיבוש ארץ ישראל בימי יהושע כשנכנסו לארץ נמשך שבע שנים, נלמד מדקאמר כלב כאשר התחילו בחילוק הארץ **בן ארבעים שנה אנכי בשלח משה עבד ה' אותי מקדש ברנע להגל את הארץ וגו' ועתה הנה אנכי היום בן חמש ושמננים שנה**. ואמרו בברייתא, שנה ראשונה לצאתם מארץ מצרים עשה משה את המושכן, בשנה שניה הוקם המושכן ושלח מרגלים, נמצא דכאשר עברו הירדן היה כלב בן ע"ה, דהא משילוח מרגלים עד שנכנסו לארץ אינו אלא ל"ח שנים לבד משנת השילוח דהא בשניה ליציאת מצרים נשתלחו. וכיון דבשעת חלוקת הנחלות אמר כלב **בן חמש ושמננים שנה אנכי**, הרי דנמשך שבע שנים עד שכבשו את הארץ.

• הא דאמרינן שהיה שבע שנים שחילקו ארץ ישראל נלמד; (א) כיון שכבשו שבע שנים, כמו כן חילקו שבע שנים³. (ב) מדלא מושכחת להו שנבואת יחזקאל שהיה י"ד שנים אחר החורבן יהא בשנת היובל, אם לא ממועטין י"ד שנים מכניסתם לארץ עד התחלת חשבון המנין, והרי ד' שנים כבשו, ובעל כרחך ד' שנים חילקו.

³ סברא בעלמא הוא; רש"י מס' וצחים דף קי"ח ע"ב ד"ה מדשצע.

קנין תורה

תשעה כנורות, ושני נבלים, וצלצל אחד שנאמר הוא ואחד ובניו שנים עשר.

אין הקטן נכנס לעזרה

תנן במשנתנו, אין הקטן נכנס לעזרה לשום עבודה [כגון לכבד את העזרה ולהניף את הדלתות], אלא בשעה שהלויים עומדים על הדוכן בשיר, שאז נכנסים גם לויים קטנים לשורר עמהן.

ויליף רבי יוחנן שגם הקטנים היו משוררים בשעת השירה, מדכתיב ויעמוד ישוע בנו ואחיו קדמיהם ובניו בני יהודה כאחד לנצח על עשה המלאכה בבית האלקים וגו' מלמד שכולם מנצחים בשיר, בין הגדולים ובין הקטנים.

נבל וכנור

תנן במשנתנו, לא היו אותן קטנים שנכנסו לעזרה אומרים שירה בנבל ובכנור, אלא אומרים שירה בפה ליתן תבלין בנעימות הלויים, לפי שקול הלויים הקטנים דק ומתבל את קול הלויים הגדולים.

מלשון המשנה משמע נבל אחד וכנור אחד. אבל בברייתא שנינו, דאמר רבי יהודה, כנור של מקדש של שבעת נימין היה, שנאמר שובע שמחות את פניך אל תיקרי שובע אלא שבע. וכנור של ימות המשיח יהא בה שמונה נימין, שנאמר למנצח על השמינית דהיינו על נימא שמינית. וכנור של עולם הבא יהא בה עשר נימין שנאמר עלי עשור ועלי נבל עלי הגיון בכנור³ ואומר חודו לה' בכנור בנבל עשור זמרו לו שירו לו שיר חדש⁴ ומדמפיק רבי יהודה מנין הנימין בכנור מדכתיב 'בנבל עשור', אלמא כנור היינו נבל, ולכאורה לא אזיל המשנה כוותיה, שהרי מנה נבל אחד וכנור אחד.

תירצו, דאפילו תימא רבי יהודה הוא, וגם לדידיה כנור ונבל הם ב' כלים שונים⁵. ומכל מקום למד מנין הנימין בכנור מהפסוק

³ ולא מנו הכנורות, לפי שהכננים היו ממלכיים כמבואר בקרא; תוספות יום טוב.
⁴ פסוק זה איירי לעולם הבא, דתחילת המזמור הוא 'מזמור שיר ליום השבת' והיינו ליום שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים; מהרש"א.
⁵ ולעולם הבא משתעי מדכתיב 'שיר חדש' לשון זכר. דשירות העולם הזה לשון נקבה, כדאמר במכילתא כשם שנקבה זו יולדת כך תשועות הללו סופן לילד נרות, אבל שיר של עולם הבא לשון זכר שאינו יולד.
⁶ דכנור מוזיא קול על ידי נימין, ונבל עשוי כמפות של נפחים ומוזיא קול על ידי רות.

וכן יש לדייק מן המשנה דסימנא בעלמא הוא, מדלא קתני 'לשבת ולשני ימים כו', דהוי משמע לצורך שבת וראש השנה, אלא 'בדי שבת ולשני ימים וכו'', שמע מינה שרק צריך להיות כפי חשבון הראוי לשבת ולראש השנה, דהיינו ששה מלאים.

מנין החצוצרות

תנן במשנתנו, אין פוחתין משתי חצוצרות, ואין פוחתין מתשעה כנורות [לא אחפש טעמא], ומוסיפין כמה שרוצים עד עולם.

אמר רב הונא וי"א רב זבדי בשם רב הונא, שמוסיפין עד מאה ועשרים חצוצרות, שנאמר ועמהם כהנים למאה ועשרים מחצרים בחצוצרות.

צלצל

תנן במשנתנו, צלצל אחד היה שם ולא יותר⁷. ויליף ליה רב אסי מדכתיב ואסף [שם הלוי] במצלתים משמיע, ואף דכתיב 'מצלתים' דמשמע שנים, כיון שעושים פעולה אחד, דאין אחד מועיל בלא חברו, שהרי הן ב' חתיכות רחבות של מתכת ומכין זו על זו, ואדם אחד עושה בהם הקול, קרי להו 'חד'.

מנין הלויים העומדים על הדוכן

תנן במשנתנו, אין פוחתין משנים עשר לויים שעומדין על הדוכן, ומוסיפין עד עולם. ואמר רב פפא, שהני לויים הם כנגדי⁸

הנשטין מזקריין ד' ימים קודם שמיטה והיינו אס מושצין הד' ימים עם יום ראשון של ציקור וגם יום השמיטה.

אמנם הקשה רש"י על פי' זה, דאס כן לא דמי לארבעה ימים של קרנן פסח שהיה ציקורו צעור ושמיטתו צ"ד, הרי דיש ארבעה ימים לציקור לצד מיום השמיטה.

ולכן פי' רש"י, דצאמת ניתנו שם שמונה טלאים ציוס חינוך. והא דקתני במשנתנו 'ששה' הכי משמע, שאין פוחתים מששה - כלומר שאפילו כשיטלו השנים שכל יום, נשמיינו שם ששה מזקריין. ולאחר כך קודם הלילה יצקרו שנים ויתנו שם, ויהא צפך הכל שמונה טלאים. אולם הנך טלאים הואיל ולימניהו אכתי צעמט נטילת השנים, לא קחשיב להו.

⁷ ודאי פשיטא שיוכלו להוסיף עד העולם, אלא בעי עד כמה יהא הידור מזה ואין צריך לחפש יותר אחר כהנים. אי נמי, דהא פשיטא דאין מוסיפין עד העולם, שאס יוסיפו יותר עירבוב קלא ומה דתנן דמוסיפין עד עולם לא קאי רק אכנורות; ליקוטי הלכות-עין משפט אורח מ"ד, וכן מבואר בפירוש המשניות להרמב"ם; תוס' ד"ה ומוסיפין.

⁸ וחולק על דברי רבי נתן לעיל (דף י'): שאמר שני צלצלים היו במקדש; עולם שלמה.

⁹ וכמד בתוס' יום טוב דאין הכוונה דוקא שהם המנגנים בכלים אלו, אלא כנגד אלו חיקנו לעולם י"צ כהנים על הדוכן, והם היו אומרים שירה צפה.

גליון קנין תורה

יהודה בשם רב, אסור לו לאדם שיאמרו 'כמה נאה כנעני זה' [דכתיב
לא תהנם, לא תתן להם חן].

והטעם למה לא נקט אחד המעריך 'הנאה שבישראל' ואחד
המעריך 'את הכעור שבכנענים', הוא משום דבחד אומה קמזירי,
בתרי אומה לא מזירי.

ואף דתנן לקמן גבי אונס ומפתה, הגדולה שבכחונה ואת
הקטנה שבישראל, היינו משום דכהן וישראל חד אומה הוא, אלא
מקדיש הוא דקדישי כהנים טפי.

(ב) אידי דקא בעי למתני סיפא דין 'שדה אחוזה', דרק
בישראל הוא דמשכחת לה, אבל בעובד כוכבים לא משכחת לה
דין שדה אחוזה – כיון דלאו בני אחוזה בארץ ישראל נינהו, ואין
להם אלא שדה מקנה שנפדה בשויו, משום הכי קתני לה בישראל.

קולות וחומרות בשדה אחוזה

תנן במשנתינו, יש בשדה אחוזה להקל ולהחמיר. שהדין הוא
בכל מקדיש שדה אחוזה בין יפה בין רעה, שצריך לפדותה לפי
חשבון של בית זרע חומר שעורים בחמשים שקל כסף, אם בא
לפדותו בתחלת היובל, ואם בא לפדותו באמצע היובל, מגרע לפי
השנים שעברו סלע ופונדיון לשנה¹. נמצא דיוצא חומרא, שאם
הקדיש שדה בחולת המהוזה² דאינה שוה כל כך, עדיין צריך
לפדותו לפי חשבון של בית זרע חומר שעורים בחמשים שקל
כסף, אף שאינו שוה כל כך. ולקולא, שאם הקדיש פרדיונות
וכרמים של המקום 'סבסמי' שמעולים הם מאוד, אין צריך לפדותו
אלא לפי חשבון של זרע חומר שעורים בחמשים שקל כסף, אף
שהוא שוה הרבה יותר מזה.

* אמר **רב הונא**, הקדיש שדה מליאה אילנות, כשהוא פודן,
פודה האילנות בשוויין, וחוזר ופודה קרקע לפי החשבון של בית
זרע חומר שעורים בחמשים שקל כסף. דסבירא ליה אדם מקדיש
בעין יפה – אילנות לבד וקרקע לבד. ולא שיפדה אילנות אגב
הקרקע.

¹ שהרי קצב דמיה של ארבעים ותשע שנים הוא חמשים שקל, הרי שקל לכל שנה,
ושקל יתר על כולו. והשקל ארבעים ושמונה פונדיון הרי סלע ופונדיון לשנה
[אלא שחסר פונדיון אחד לכולו, ואמרו רבותינו (נכורות ג.) שאותו פונדיון
קלנון (הכרעה) לפרוטרוט], והנא לגאול יתן סלע ופונדיון לכל שנה לשנים
הנותרות עד שנת היובל; רש"י ויקרא כו ית.

² סביבות עיר, שאינה חשודה כ"כ מפני מדרס הרגלים. פי' 'חולת' – סביבות,
כמו מחול הכרס (כלאים פ"ד מ"א), 'מחוח' – עיר. ל"א 'מחוח' שם מקום שלא
היו שדותיו משוין.

דקרי ליה 'נבל', דבאמת איירי קרא בכנור אלא דלעולם הבא
אידידי דיהא הרבה נימין בכנור, ויהא קולו רב כמו נבל קרי ליה
'נבל'.

עמידת לויים הקטנים

תנן במשנתנו, **רבי אליעזר בן יעקב** אומר, אין לויים
הקטנים בכלל המנין של י"ב לויים הצריכין לדוכן. וגם אין עולין
לדוכן על האצטבא המוכנת לדוכן, אלא בארץ היו עומדין,
וראשיהן בין רגלי הלויים, ו'צערי הלויים' היו נקראין. ובברייתא
שנינו, ד'סועדי' (עוזרי) הלויים היו נקראין.

אולם תנא דמשנתנו סבירא ליה כיון דהני לויים גדולים קולם
עבה, ולויים הקטנים קולם דק. והקטנים מקמינין ועושים קולם דק
דק ויפה, ומצערין הלויים שאין יכולים לבסס קולם כמותן, לכן קרי
להו 'צערי' הלויים.

הדרן עלך פרק אין נערכין

פרק שלישי – יש בערכין

קולות וחומרות בערכין

תנן במשנתנו, יש בערכין להקל ולהחמיר. לקולא, דאחד
שהעריך את הנאה שבישראל ששוה מאה מנה, אין נותן אלא נ'
סלע. ולחומרא, שאחד המעריך הכעור שבישראל [מן העשרים
עד בן ס'] אפילו אינו שוה אלא ה' סלעים נותן חמשים סלע. ואילו
אמר 'הרי דמיו עלי', נותן את שוויו.

ורצו לדייק מודנקטה המשנה המעריך 'הנאה שבישראל',
שדוקא המעריך ישראל חייב, אבל אילו אמר ישראל 'ערך עובד
כוכבים פלוני עלי', לא אמר כלום, דעובד כוכבים אינו נערך. ואם
כן משנתנו אזיל **ברבי יהודה** דסבירא ליה שעובד כוכבים מעריך
ואינו נערך, ולא **ברבי מאיר** דסבירא ליה דעובד כוכבים נערך
אבל אינו מעריך.

דף י"ד ע"א

אבל דחו, דלעולם אזיל אפילו ברבי מאיר, והוא הדין אם
העריך עובד כוכבים הדין כן. ומשנתנו דנקטה דוקא ישראל ולא
עובד כוכבים נתפרש **בב' דרכים**:

(א) מלתא אגב אורחיה קמשמע לן דלא תנא 'את הנאה
שבכנענים', לפי שאסור להזכיר שם נוי על כנעני. כדאמר **רב**

על כל פנים מרישא דברייתא מבואר, דכאשר נמצא שהקדיש האילנות יחד עם הקרקע, שפיר נפדים האילנות לפי החשבון של בית זרע חומר שעורים בחמשים שקלים אגב הקרקע, ולא אמרינן שצריך לפדות האילנות לבד והקרקע לבד, וקשיא לרב הונא.

ואין לומר דגם כוונת הברייתא הוא שפודה האילנות וחוזר ופודה הקרקע, שהרי בסיפא כשהקדיש האילנות תחילה ואחר כך הקרקע, פירש להדיא שפודה האילנות וחוזר ופודה הקרקע, מכלל דרישא אינו כן אלא פודה אילנות אגב קרקע.

תירצו, דברייתא זו אויל כרבי שמעון דסבירא ליה המקדיש בעין רעה מקדיש. דשנינו בברייתא, המקדיש את השדה; לתנא קמא, הקדיש כל אשר בתוכה. לרבי שמעון, לא הקדיש אילנות שבה, אלא חרוב המורכב, וסדן השקמה^ה שהם זקנים וגדולים מאד, ויונקים משדה הקדש מפי משאר אילנות. הרי דסבירא ליה שהמקדיש בעין רעה הוא מקדיש, ולכן סבירא ליה גם כן דפודה האילנות אגב קרקע.

אמנם הקשו, דאי הברייתא רבי שמעון הוא, למה שנינו בהסיפא, שאם הקדיש אילנותיו ואחר כך הקדיש קרקע, כשהוא פודה האילנות בשויהן וחוזר ופודה הקרקע לפי חשבון של בית זרע חומר שעורים בחמשים שקל כסף. הא לרבי שמעון, הואיל ובשעת פדיון יש קרקע עם האילנות, הוה ליה לומר שפודה אילנות אגב קרקע, ואף על גב דבשעת הקדש הקדיש בפני עצמם.

דשנינו בברייתא, הלוקח שדה מאביו והקדישה, ואחר כך מת אביו; לרבי יהודה ורבי שמעון, אף על גב דבשעת הקדש הוה שדה מקנה, הואיל ולאחר שמת אביו הוה שדה אחוזה, דינו כשדה אחוזה ונפדית בחמשים שקלים ולא בשויה. וילפי להו מדכתיב **אם את שדה מקנתו אשר לא משדה אחוזתו** דרך שדה שאינה ראויה להיות שדה אחוזה יש לה דין שדה מקנה לפדות בשויה. אולם שדה זו שראויה להיות שדה אחוזה, דינו כשדה אחוזה.

דף י"ד ע"ב

לרבי מאיר, לא מרבינן רק הלוקח שדה מאביו, ומת אביו, ואחר כך הקדישה – דבשעת הקדש הוה שדה אחוזה, דוה דינה כשדה אחוזה ונלמד מדכתיב **אם את שדה מקנתו אשר לא משדה**

^ה דרך שקמין לקוח אומס כדי שיגדלו צעוני, וקודם שנקנץ קרי ליה 'צמולת שקמה', ולאחר קליפה קרי ליה 'סדן השקמה'.

הקשה רב נחמן לרב הונא ממשנתנו דתנן, שהמקדיש פרדיסות – דהיינו כרמים נטועים – פודן בחמשים שקל כסף, אלמא נפדין אילנות אגב קרקע, ואין צריך לפדות האילנות לבדם והקרקע לבד^ה. אמר לו רב הונא, משנתנו איירי בשדה הראויה לפרדיסות, אולם אינה נטועה עדיין.

• שנינו בברייתא, מדכתיב 'זרע' הוה אמינא דאינו נפדה בני שקלים אלא בית זרע לבד שראוי לזריעה. וילפינן דאף שדה גפנים ושדה קנים ושדה אילנות נפדין כן, דכתיב 'שדה' מכל מקום. הרי מבואר דאף שדה אילנות נפדה בחמשים שקל כסף לבית זרע חומר שעורים.

תירץ רב הונא, דהכי נמי כוונת הברייתא שפודה האילנות בשויהן, וחוזר ופודה הקרקע בחשבון של חמשים שקל כסף לבית סאה. והא דאמר הברייתא ושדה מכל מקום לא קאי אלא על הקרקע, שגם הקרקע של שדה אילנות נפדה בחמשים שקל כסף.

• שנינו בברייתא, הקדיש שלשה אילנות נטועין ומפוזרין כסדרן, שאם היו עשרה אילנות מפוזרין כדרך אלו היו מחזיקין בית סאה [זו היא דין נטעת אילנות וכל קרקע שביניהם צריך להם], הרי זה הקדיש קרקע שביניהם, וכל אילנות קטנים שביניהם. ולכן כשהוא פודה אותן, פודה לפי החשבון של בית זרע חומר שעורים בחמשים שקל כסף. אולם אם נטועין באופן שעשרה אילנות נטועין כאלו לא היו מחזיקין בית סאה, או באופן שעשרה אילנות נטועין כאלו היו מחזיקין יותר מבית סאה, אין זה סדר נטעת אילנות^ה, ולא הקדיש לא את הקרקע, ולא את האילנות שביניהם, ופודה האילנות בשויהן, וכן כשהקדיש האילנות בזה אחר זה [שאו לא קנה

הקדש קרקע (אף כשהם נטועים כסדר), שאין קנין קרקע אלא ל' אילנות].

ולא אלו בלבד שאין עמהן הקדש קרקע כלל, נפדין בשויהן, **אלא אפילו הקדיש אילנות** שאינן נטועים כסדר, ואחר כך הקדיש קרקע, שהיה שייך לומר שהיו נפדין אגב הקרקע. אפילו הכי הואיל ולא הקדישום יחד, פודה אילנות בשויהן, והקרקע נפדית לפי חשבון של בית זרע חומר שעורים בחמשים שקלים.

^ה ואין לומר דגם כוונת המשנה הוא שיש לפדות מקודם האילנות בשויהן, ואחר כך הקרקע, דמדמי יש צרכין להקל ולהחמיר שמע מינה שגא לפרש כל הפדיון שיש לו; שיטת^ה ק' בשם התוספות.

^ה דכשיש יותר אילנות מעשרה לבית סאה, הרי זה יער וסופו ליתלש. ואם יש פחות אילנות מעשרה לבית סאה, אין הקרקע צריך להן, והיו ממקדיש אילן אחד שאינו מקדיש קרקע; רשב"ם מס' צנא צמחא דף ע"ב ע"א.

שנים ביד הלוקח, דהתם כתיב **במספר שני תבואות וגו'**, אולם הני כיון לאו בני תבואה נינהו, נגאל בפחות משתי שנים.

• אם המוכר לא גאלן מיד הלוקח, חוזרין לבעלים ביוכל כשדה אחוזה, דכתיב **ושב לאחוזתו** והאי נמי אחוזתו היא.

הקדיש אילנות נמועים בשדה אחוזתו

דיני אילנות הנמועים בשדה אחוזתו שאמר **רב פפא**:

• הקדישן, פודה אותן בשווייהן, דבשדה אחוזה שנפדה בחמשים שקל כסף כתיב **זרע'** ולא אילנות.

• אם לא גאלן המקדיש ומכרן הגזבר לאחר, אין יוצאין לכהנים ביוכל, משום דכתיב **והיה 'השדה' בצאתו ביוכל קודש לה'** ולא אילנות שאינם נחשבים לשדה.

• אם מכרן לאדם אחר, אין הם נגאלין מיד הלוקח פחות משתי שנים, דכתיב **התם שני תבואות** והני בני תבואות נינהו.

• לא גאלן, אין חוזרין לבעלים ביוכל. דכתיב **ושב לאחוזתו** משמע רק אחוזה חוזרת ולא אילנות.

הקשו בגמ' למה לא אמרינן שיקדשו האילנות אגב הקרקע של מקום מושב האילן, וכן יפדה אותן אגב מקום הקרקע בחשבון של בית זרע חומר שעורים בחמשים שקל, וכן אם מכרן הבעלים לאחר ולא גאלן יחזרו לבעלים ביוכל אגב הקרקע. תירצו, דלא הקדיש רק האילנות ולא הקרקע.

ואף דאמרו נהרדעי, שמי שמוכר דקל לחבירו קנה ליה ממקום מושב האילן עד תחומו. דהיינו רק כ'בא מחמת טענה' – כשמוען הלוקח שהמוכר הזכיר לו שם קרקע בשעת קנין, אבל בסתם אמרינן שלא הקדיש ולא מכר רק את האילן ולא הקרקע שתחתיו.

פדיון שדה מקנה ושדה אחוזה

נחלקו תנאי במשנתנו בדין פדיון שדה מקנה ושדה אחוזה, ונתבאר טעמם בברייתא:

לתנא קמא, רק בשדה אחוזה נותן לבית זרע חומר שעורים חמשים שקל כסף, אבל המקדיש שדה מקנה נותן את שוויו, דכתיב בשדה מקנה **והשב לו הכהן את 'מכסת' הערוב**, דנפדה במנין דמיו, דהיינו שוין.

לרבי אליעזר, גם שדה מקנה נפדה בחשבון של ג' שקלים. ויליף ליה בגזירה שוה, דכתיב בשדה מאחוזתו **זחשב**, וכתיב

אחוזתו שדה שאינו שדה אחוזה, יצתה זו שהיא שדה אחוזה. אבל אם הקדישה ואחר כך מת אביו, כיון דבשעת הקדש הוה שדה מקנה, נפדה בשווייה כשדה מקנה.

הרי מבואר **לרבי יהודה ורבי שמעון**, אפילו הקדישה ורק אחר כך מת אביו, נפדה כשדה אחוזה. ואין לומר שמעמם משום דנלמד מקרא **דאשר לא משדה אחוזתו**, דהא יש לומר שלא בא הקרא למעט רק באופן שמת אביו ואחר כך הקדישה, כדיליף מיניה **רבי מאיר**, ולא למעוטי הקדישה ואחר כך מת אביו.

אלא על כרחך שמעמם הוא משום דסבירא להו דאזלינן בתר זמן פדיון. וכיון דבשעת פדיון כבר מת אביו, הוה לה שדה אחוזה. וכיון דרבי שמעון אזיל בתר זמן הפדיון, אם כן גם במקדיש אילנות ואחר כך הקרקע, הוה ליה לומר שהאילנות נפדים אגב קרקע, כיון שבזמן הפדיון יש קרקע עם האילנות.

תירץ **רב נחמן בר יצחק**, דלעולם אף **לרבי שמעון ורבי יהודה** לא אזלינן בתר זמן הפדיון. והא דאמרו ד'הקדישה ואחר כך מת אביו' גם כן נידון כשדה אחוזה, הוא משום דרשה דקרא **'אם את שדה מקנתו אשר לא משדה אחוזתו'**. וסבירא להו דלא בא קרא רק למעט באופן שמת אביו ואחר כך הקדישה וכשיטת **רבי מאיר**, דאם כן הוה ליה למיכתב **'אם את שדה מקנתו אשר לא אחוזתו'**, מאי דכתיב **אשר לא 'משדה' אחוזתו**, אלא על כרחך דבא למעט דרק שדה שאינה ראויה להיות שדה אחוזה כלל, נפדה בשווייה. אבל הקדישה ואחר כך מת אביו, כיון דראויה להיות שדה אחוזה, נפדה כשדה אחוזה בבית זרע חומר שעורים בחמשים שקל כסף.

דיני שדה מלא מרשין

דיני שדה אחוזה מלא מרשין [סלעים] שאמר **רב פפא**:

• הקדישן, פודן בשוויין, ואף על גב ד'שדה אחוזה' הוא. ונלמד דמדכתיב בפדיון שדה אחוזה **'בית זרע'**, והני לאו בני זריעה נינהו.

• אם לא גאלן מקדישן ומכרם גזבר לאחר, יוצא השדה ביוכל לכהנים בדין שדה אחוזה, דכתיב **ואם לא יגאל וגו' והיה 'השדה' בצאתו ביוכל וגו' לכהן תהיה אחוזתו**, 'שדה' אמר רחמנא, שדה כל דהו, ואפילו לאו בני זריעה.

• מכרה לאדם אחר, נגאלין מן הלוקח בפחות משתי שנים. ואף על גב דהמוכר שדה לחבירו אין רשאי לגאול עד שתהא שתי

קנין תורה

אבל אם המית השור בן חורין, נותן שוויין [דכתיב במועד אם כופר יושת עליו וגו', ואמרינן במס' בבא קמא (דף מ.) ונתן פדיון נפשו, דמי ניזק].

ובסיפא דמשנתינו תנן, שאם חבל השור בין בעבד בין בבן חורין ולא המיתו, משלם נזק שלם.

ודייקו בגמ', כיון דמשנתינו נקמה דינה בשור המועד, משמע דהא דשור שחבל בעבד או בבן חורין משלם נזק שלם, היינו דוקא בשור המועד, ולא בשור תם. והיינו לכאורה דלא כרבי עקיבא שאמר, אף תם שחבל באדם משלם כמותרטי נזק שלם, אלמא אפילו תם שחבל באדם משלם נזק שלם.

תירצו, דאפילו תימא דהמשנה אויל כרבי עקיבא, והוא הדין דאפילו תם נמי משלם נזק שלם. אלא אידי דקא בעי למתנא בסיפא דרישא הדין כמה חייב בהמית עבד ובן חורין, דרק במועד הוא דמשכחת לה, ולא בתם, משום הכי קתני מועד.

קולות וחומרות באונס ומפתה

תנן במשנתינו, דיש בחיובי אונס ובמפתה להקל ולהחמיר. להקל, שאף אם אחד אנס ופיתה את בת גדולה שבכהונה, משלם רק חמשים סלעים. ולהחמיר, שאם אנס ופיתה בת הקטנה שבישראל, גם כן נותן חמשים סלעים.

והבושת והפגם, הכל לפי המבייש והמתבייש [ומבאר במס' כתובות (ד' מ.), דשמין אותה כמה אדם רוצה ליתן בין שפחה בתולה לשפחה בעולה, להשיאה לעבדו שיש לו קורת רוח היטב].

הקשו בגמ', למה חייב ליתן גם בושת ופגם, הא כתיב בתורה 'חמשים סלעים' ולכאורה היינו לכל מילי, ואין צריך ליתן יותר לבושת ופגם.

מתחילה תירץ רב זעירא, שאם כן יאמרו, וכי אם בעל בת מלכים משלם חמשים, גם אם בעל בת הדיוטות ישלם חמשים. אבל כיון דחייב ליתן אף בושת ופגם שבזה יש הבדל בין בת מלכים לבת הדיוטות, נמצא דיש חילוק בתשלומין בין בת מלכים לבת הדיוטות.

⁷ רישא פשיטא לן דקנס דעצד לא שייך בתם, דכתיב בתם 'וצעל השור נקי' ואמרינן במס' בבא קמא (דף מ"ג.) שהוא נקי מדמי עצד. וקתני נמי המית בן חורין נותן שווי, ודמי כופר לא שייך בתם, דהתם נמי אמרינן שחם נקי מחלי כופר.

⁸ 'צמותר' היינו שאם חבל גם האדם בשור, ושמו צית דין חבלה שחלם יוחר על חבלה ששור, צעל השור משלם אותו מותר נזק שלם.

בשדה מקנה 'וחשב', מה להלן דבר קצוב – חמשים כסף, אף כאן דבר קצוב דהיינו חמשים כסף.

ומסיק משנתינו, דלרבי אליעזר מה בין שדה אחוזה לשדה מקנה, שדה אחוזה אם הבעלים פודין אותה מוסיפין חומש על החמישים שקל [כדכתיב אם גאל יגאל את השדה המקדיש ויסף חמישית כסף ערכך עליו], ואילו בשדה מקנה אינו נותן חומש.

ונסתפקו בגמ', האם גם רבנן סבירא להו כרבי אליעזר דילפינן גזירה שוה משדה אחוזה לשדה מקנה, אלא דלענין פדיון דרשי מקרא דפודן בשוויין, ומהגזירה שוה ילפי שהפודה שדה מקנה נותן חומש. או דלמא רבנן לא דרשי הגזירה שוה כלל, וסבירא להו בזה כרבי אליעזר שהפודה שדה מקנה אינו מוסיף חומש.

אמר רבא, מסתברא דלית להו גזירה שוה. מדגלי רחמנא גבי שדה אחוזה כשפודה אותו נותן חומש, וגם גבי מקדיש ביתו ובא לפדותו שנותן חומש, אם כן הוה ליה שני כתובין הבאין כאחד, וכל שני כתובין הבאין כאחד אין מלמדין⁹.

ואף למאן דאמר שני כתובין הבאין כאחד מלמדין, כאן אין מלמדין. מדגלי רחמנא דבעלים משלמים חומש בפדיון מעשר שני, וגם בפדיון בהמה שהורה שנפל בה מום, ובפדיון בהמה טמאה שהוקדשה לבדק הבית, הוה ליה פסוקים טובא ולכולי עלמא אין מלמדין.

שנינו בברייתא כוותיה דרבא דאין חומש בשדה מקנה, אבל לא מטעמיה. דאילו מעמא דרבא מדגלי חומש בכל הנך דוכתי הלכך אין מלמדין. אבל בברייתא ילפינן ליה מדכתיב במכסת הערבך, הקיש הכתוב שדה מקנה לערכין, מה ערכין אין מוסיף חומש אף שדה מקנה אין מוסיף חומש.

קולות וחומרות של שור המועד

ברישא דמשנתינו תנן, יש בשור המועד שהמית את העבד להקל ולהחמיר. להקל, שאם המית את הנאה שבעבדים, נותן שלשים סלעים אף על פי שהעבד שוה הרבה יותר מזה. ולהחמיר, שאם המית את העבד שבעבדים, נותן שלשים סלעים אף על פי שאינו שוה כל כך.

⁹ ואף דאיכא כאן גזירה שוה, מכל מקום מדאליטריך למיכתז חומש גבי מקדיש שדה אחוזה, וגבי מקדיש את ציתו, ומלניו למילף חד מחצריה בגזירה שוה ולא ילפינן, אלא כתב חומש לכל חד וחד, שמע מינה שני כתובין הבאים כאחד ולא ילפינן מיניהו אפילו בגזירה שוה; תוספות ד"ה איצטרא.

ומפתה אינו משלם אלא חמשים כסף אף שעשה לה מעשה, נמצא דהאומר בפיו, חמור יותר מן העושה מעשה.

אמנם הקשו בגמ', מהיכי תיתי דמוציא שם רע משלם מאה סלע משום לשון הרע לבד, דלמא חמיר המוציא שם רע, משום דבא בדיבור זה לגרום להאשה קטלא, דכתיב **ואם אמת היה הדבר וגו' והוציאו את הנערה וגו' וסקלוה אנשי עירה**. אמר רבא, דאמר קרא שמשלם מאה סלע **וענשו אותו מאה כסף וכו' כי הוציא שם רע**, הרי משמע דמשלם מאה סלע משום לשון הרע בלבד.

גזר דין על המרגלים

תנן במשנתנו, דכן מצינו חומר הענין של לשון הרע, שהרי לא נתחתם גזר דין על אבותינו במדבר שלא ליכנס לארץ, אלא על לשון הרע, שנאמר גבי מרגלים **וינסו אותי זה עשר פעמים וגו' דמשמע על זה נתחתם**.

אמנם הקשו הגמ', מנין שלא נתחתם גזר דינים אלא על לשון הרע, דלמא הא דלא נענשו עד עכשיו הוא משום דאכתי לא נתמלא סאתן. דאמר **רב המנונא**, אין הקדוש ברוך הוא נפרע מן האדם עד שתתמלא סאתו, שנאמר **במלאה ספקו**, כשתמלא סאתו בעונות הרבה, אז יצר לו תבא עליו צרה. ואם כן הכא נמי אפשר דלא נתחתם גזר דינים על חטא המרגלים לבד, אלא בצירוף כל עשרה דברים שבה ניסו את ה' ורק עכשיו נתמלאה סאתן.

תירץ ריש לקיש, דכתיב **וינסו אותי זה עשר פעמים** משמע דעל זה נתחתם גזר דין, ולא משום צירוף האחרים.

• שנינו בברייתא, אמר **רבי אלעזר בן פרטא**, דיש ללמוד מן המרגלים כמה גדול כח של לשון הרע. דמה המוציא שם רע על עצים ואבנים נענשו כך, המוציא שם רע על חבירו על אחת כמה וכמה.

אמנם הקשו דלמא לא נענשו כל כך משום לשון הרע, אלא משום הא דאמר **רבי חנינא בר פפא**, דבר גדול דברו מרגלים באותה שעה, שאמרו **כי חזק הוא ממנו** אל תיקרי 'ממנו' – מעתנו, אלא 'ממנו' – מאתו כביכול, דאפילו בעל הבית – הקדוש ברוך הוא – אין יכול להוציא כליו משם. הרי שדבירו כפירה, ולא רק לשון הרע.

תירץ רבא בשם ריש לקיש, דכתיב **וימיתו האנשים מוציאי דבת הארץ רעה במגפה לפני ה'** הרי מבואר שעל דבת הארץ שהוציאו מתו.

הקשה לו אביי, אם כן גבי עבד נמי, יאמרו וכי אם המית עבד נוקב מרגלית משלם שלשים, אם המית עבד עושה מעשה מחמא, גם כן ישלם שלשים.

דף ט"ז ע"א

רצה רב זעירא לתרין באופן אחר, אילו באו עליה שנים, הראשון בא עליה שלא כדרכה תחילה, ואחר כך בא עליה השני כדרכה, דאכתי הואי בתולה ואית לה קנס. יאמרו זה שבעל פגומה דליכא בושת כולי האי משלם חמשים סלעים, ואילו בעל בתולה שלימה נמי אינו נותן אלא חמשים סלעים. אבל השתא כיון דיש הבדל ביניהם בתשלומי בושת, נמצא דיש חילוק בתשלומי בושת לשלימה יותר מלפגומה.

אבל הקשה לו אביי, אי הכי גבי עבד נמי יאמרו, וכי אם המית עבד בריא משלם שלשים סלעים, אם המית עבד מוכה שחין דהוי פגום דומיא דנבעלה שלא כדרכה, גם כן משלם שלשים.

אלא מסיק הגמ' בשני דרכים מנלן דמשלם בושת ופגם:

(א) **לאביי**, דכתיב ברישא דקרא **ונתן האיש השוכב עמה לאבי הנערה חמשים כסף ולו תהיה לאשה תחת אשר עינה**, דמשמע הני חמשים כסף יתן בשביל קנס העינוי. ומדאיצטריך למיכתב הכי, מכלל דמייחב מילי אחרנייתא כגון בושת ופגם דלאו קנסא דעינוי נינהו. דבלאו עינוי נמי איכא בושת, ופגם דהיינו נזק שהרי היא שוה פחות מבתהילה.

(ב) **לרבא**, דכתיב **ונתן האיש השוכב עמה לאבי הנערה חמשים כסף וגו' משמע דמוצד הנאת שכיבה לבד חייב חמשים כסף, מכלל דאיכא מילתא אחריתי דנמי צריך לשלם, והיינו בושת ופגם**.

קולות וחומרות במוציא שם רע

תנן במשנתנו, דיש בחיובי מוציא שם רע להקל ולהחמיר. להקל, שאם אחד הוציא שם רע על גדולה שבכחונה, משלם מאה סלע. ולהחמיר, שאף אם הוציא שם רע על קטנה שבישראל, גם כן נותן מאה סלע.

חומר הענין של הוצאת לשון הרע

ומסיקה המשנה, דמזה שרואין שהמוציא שם רע משלם מאה סלע אף שלא עשה כלום אלא הוציא דיבה בפיו, ואילו אונם

קנין תורה

עשר נסיונות שניסו אבותינו להקדוש ברוך הוא

אמר רבי יהודה, עשר נסיונות ניסו אבותינו להקדוש ברוך הוא:

(א-ב) שנים בים: אחת בירידה דכתיב **המבלי אין קברים במצרים**. ואחת בעלייה כדאמר **רב הונא**, ישראל שבאותו הדור מקטני אמנה היו, כדרבה בר מרי דאמר, מאי דכתיב **וימרו על ים בים סוף ויושיעם למען שמו** מלמד שהיו ישראל מומרים – מורדים באותה שעה ואומרים, כשם שאנו עולים מצד זה כך מצרים עולים מצד אחר³³. אמר לו הקדוש ברוך הוא לשר של ים פלוט אותם ליבשה. אמר לפניו רבונו של עולם, כלום יש עבד שנותן לו רבו מתנה – פרנסה לדגים – וחוזר ונוטלה הימנו. אמר לו הקדוש ברוך הוא, אני אתן לך אחד ומחצה שבהם, והיינו בימי סיסרא, דבפרעה כתיב שש מאות רכב, ובסיסרא כתיב תשע מאות רכב. אמר לפניו, רבונו של עולם, כלום יש עבד שתובע את רבו. אמר לו הקדוש ברוך הוא, נחל קישון יהיה ערב. מיד פלטן ליבשה דכתיב **וירא ישראל את מצרים מת על שפת הים**.

(ג-ד) שנים במים: אחת במרה, דכתיב **ויבואו מרתה ולא יכלו לשותות** וכתיב **וילן העם על משה**. ואחת ברפידים, דכתיב **ויהנו ברפידים ואין מים לשותות** וכתיב **וירב העם עם משה**.

דף ט"ו ע"ב

(ה-ו) שנים במן: אחת דכתיב **אל תצאו בשבת ללקוט**, אבל למעשה יצאו מן העם ללקוט. ואחת דכתיב **אל תותירו, ולמעשה כתיב ולא שמעו אל משה ויתירו אנשים ממנו עד בוקר**.

(ז-ח) שנים בשליו: בשליו ראשון שנאמר **ישראל מי יותן מותני ביד ה' בארץ מצרים בשבתנו על סיר הבשר וכו'** וכשהתחיל המן לירד היה שליו יורד עמו. ולאחר זמן התאוו יותר דכתיב **והאספסוף אשר בקרבו התאוו תאוה וכו' ויאמרו מי יאכלנו בשר**.

³³ לכאורה קשה, וכי היו ישראל שצאנו דור קטני אמנה כל כך, שסברו שיעשה הקב"ה נסים למצרים להעבירם מארץ ישראל, ונריך לומר דישאל לא עברו הים לרחוב מצד זה לזה, שאם כן היו ממהרים ללכת אל ארץ ישראל, אלא לרועה אחת עברו צים לאורך הים עד שפנו למדבר ללכת אחד, כי לא היו יכולין ללכת מכל צד אס לא יעברו הים, ומצרים היו להם מימינם ומשמאלם. לפיכך עברו הים לרועה אחת עד שפנו למדבר מצד אחד, וזה 'כשם שאנו עולין מצד זה' וצאנו למדבר, כך מצרים 'עולין מצד אחד' מן המדבר וירדפו אחרינו ושיגו, כי סבורים שלא יעברו המצריים צים אלא יצאו מצד אחד; תוס' ד"ה כשם צסם רשב"ם.

(ט) בעגל.

(י) במדבר פארן במעשה מרגלים.

בעל הלשון הרע

כמה דברים שנאמרו בענין לשון הרע:

• **רבי יוחנן פירש בשם רבי יוסי בן זימרא: (א) הא דכתיב מה יתן לך ומה יוסיף לך לשון רמיה** אמר לו הקדוש ברוך הוא ללשון, כל אבריו של אדם זקופים ואתה מוטל. כל אבריו של אדם מבחוץ ואתה מבפנים. ולא עוד אלא שהקפתי לך שתי חומות אחת של עצם [שינים] ואחת של בשר, 'מה יתן לך ומה יוסיף לך' עוד הקדוש ברוך הוא שמירה שלא תספר לשון הרע.

(ב) כל המספר לשון הרע כאילו כפר בעיקר שנאמר **אשר אמרו ללשונו נגביר שפתינו אתנו מי אדון לנו** מי שמדבר לשון הרע בלשונו, הרי הוא כמו שאומר 'מי אדון לנו' דכופרים בעיקר.

• **רבי יוסי בן זימרא** אמר, כל המספר לשון הרע נגעים באים עליו שנאמר **מלשני בסתר רעהו אותו אצמית** וכתיב לגבי שנת חיובל 'לצמיתות' ומתרגמינן 'לחלוטין'. ותנן, אין בין מצורע מוסגר למצורע 'מוחלט' אלא פריעה ופרימה, אלמא 'אצמית' דמתרגם לשון 'חליטה', היינו צרעת.

• **ריש לקיש** אמר: (א) הא דכתיב **זאת תהיה תורת המצורע**, רמז שזאת תהיה תורתו של מוציא שם רע. (ב) הא דכתיב **אם ישוך הנחש בלא לחש ואין יתרון לבעל הלשון** שלעתיד לבא מתקבצות כל החיות ובאות אצל נחש, ואומרות; ארי דורס ואוכל, זאב טורף ואוכל, אתה מה הנאה יש לך. אומר להם הנחש, וכי מה יתרון לבעל הלשון. (ג) כל המספר לשון הרע מגדיל עונות עד לשמים שנאמר **שתו בשמים פיהם ולשונם תחלך בארץ**.

• **רב חסדא** אמר בשם **מר עוקבא: (א) כל המספר לשון הרע ראוי לסוקלו באבן**. דכתיב על המדבר לשון הרע **מלשני בסתר רעהו 'אותו אצמית'**, וכתיב **צמתו בכור חיי וידו אבן בי**. (ב) כל המספר לשון הרע אמר הקדוש ברוך הוא אין אני והוא יכולין לדור בעולם, שנאמר **מלשני בסתר רעהו אותו אצמית גבה עינים ורחב לבב 'אותו לא אוכל'** אל תיקרי 'אתו לא אוכל', אלא 'אתו לא אוכל'. ויש ששנו מימרא זה על גסי הרוח, דבהאי קרא כתיב נמי 'גבה עינים'. (ג) כל המספר לשון הרע, אומר הקדוש ברוך הוא לשר של גיהנם, אני עליו מלמעלה ואתה מלמטה נדוננו, שנאמר **חצי גבור שונים עם גחלי רתמים אין חץ אלא**

קנין תורה

בשמים פיהם ולשונם תהלך בארץ שיכול להרוג אף מי שעומד רחוק, כמרחק משמים עד הארץ.

ואף דכתיב שתו בשמים פיהם עדיין צריך למיכתב חץ שחוט לשונם לאשמוענין שהורג כחץ. אבל מאחר דכתיב חץ שחוט לשונם כבר אין צורך למיכתב מות וחיים ביד לשון, אלא ילפינן מיניה הא דאמר רבא, מי שרוצה חיים יכול להשיגו בלשונו על ידי עסק התורה. והרוצה מיתה יכול להשיגו בלשונו על ידי שיעסוק בדברי שטות ונבלה.

היכי דמי לשון הרע

הגמ' מובאר איזה אמירה הוא דוגמא ל'לשון הרע'. רבה אמר, כגון דאמר 'ישנה אש בבית פלוני' דמשמע עשיר הוא, וכל שעה מצוי אש בביתו לבשל תבשילין. הקשה לו אביי, הא אינו אומרו בלשון הרע, רק מגלה לאלו שמבקשים אש שיכלו למוצאה שם.

אלא כשאומרו בצורה של גנאי אז הוה לשון הרע, כגון שאומר, היכן עוד ניתן למצוא אש אלא בבית פלוני שיש שם בשר ודגים.

אמר רבה, כל דבר שנאמר בפני האדם שעליו מדובר, אין בו משום איסור לשון הרע. אמר ליה אביי, כל שכן שכהאי גוונא אסור, שהרי יש בזה גם חוצפא וגם לשון הרע.

אמר ליה רבה, אנא כרבי יוסי סבירא לי, דאמר רבי יוסי מימי לא אמרתי דבר וחזרתי לאחורי – לראות מי יעמוד אחורי, שאף בפני הבעלים אני אומרה. אלמא דסבירא ליה דבכי האי גוונא שאומרה בפני המדובר, אינה נחשבת ללשון הרע.

לשון שנאמר חץ שחוט לשונם מרמזה דבר ואין גבור אלא הקדוש ברוך הוא שנאמר ה' כגבור יצא^א, וגחלי רתמים^ב היינו גיהנם.

• רבי חמא ברבי חנינא אמר, מה תקנתו של מספרי לשון הרע. אם תלמיד חכם הוא יעסוק בתורה שנאמר מרפא לשון עץ חיים ואין 'לשון' אלא לשון הרע שנאמר חץ שחוט לשונם, ואין עץ חיים אלא תורה שנאמר עץ חיים היא למחזיקים בה. ואם עם הארץ הוא ישפיל דעתו שנאמר וסלף בה שבר ברוח מי שסולף בה וחפץ לסלקה שלא תהא בו עוד, ישבור רוחו.

אבל רבי אחא ברבי חנינא אומר, זה שסיפר לשון הרע אין לו תקנה, שכבר כרתו דוד ברוח הקדש שנאמר יכרת ה' כל שפתי חלקות לשון מדברת גדולות. אלא מה תקנתו שלא יבא לידי לשון הרע, אם תלמיד חכם הוא יעסוק בתורה, ואם עם הארץ הוא ישפיל דעתו שנאמר וסלף בה שבר ברוח.

• תנא דבי רבי ישמעאל, כל המספר לשון הרע מגדיל עונות כנגד שלש עבירות, ונלמד מדכתיב בלשון הרע לשון מדברת גדולות ובג' עבירות אלו כתיב לשון 'גדולה'; (א) עבודת כוכבים, דכתיב בה אנא חטא העם הזה חטא 'גדולה'. (ב) גילוי עריות, דכתיב ואיך אעשה הרעה 'הגדולה' הזאת. (ג) שפיכות דמים דכתיב 'גדול' עוני מנשוא.

ולא אמרינן ד'גדולות' משמע רק שנים, ואם כן אינו אלא כנגד שני עבירות. דהי מינייהו מפקא, הא בכולהו כתיב 'גדולות', הלכך כולוהו אתו.

במערבא אמרי, 'לשון תליתאי' זה לשון הרכיל שהיא שלישית בין אדם לחבירו לגלות לו סוד, 'קטיל תליתאי' לאומרו, למקבלו, ולאומרין עליו, [שמתוך מריבה שנפלת בין השנים הורגין זה את זה, והורגין גואלי הדם את הרכיל שההרג בא על ידו].

• אמר רבי חמא ברבי חנינא, הא דכתיב מות וחיים ביד לשון וכי יש יד' ללשון, אלא לומר לך מה יד ממיתה אף לשון ממיתה. אבל אין הלשון דומה ליד שהיד אינה ממיתה אלא בסמוך לה, אבל לשון יכול להמית אף מה שאינה בסמוך לה, דכתיב חץ שחוט לשונם הרי הוא כחץ שהורג למרחוק. אבל אין הלשון דומה לחץ שאינו יכול להרוג אלא במרחק של ארבעים וחמישים אמה, דהלשון יכול להמית אף ברחוק מזה, דכתיב שתו

^א ע"פ לשון ראשון ברש"י. והציג עוד לישנא אחרינא, שאם בלא הצעלים ואמרו 'למה אמרת כן' לא חזרתי כי לאמר לא אמרתי כן, אלא צפניהם הודיתי שאמרתי קן.

^ב ולכן הקצ"ה משלם לזעלי לשון הרע צחלים משום מדה כנגד מדה, והכי דריש קרא 'חצי גבור' היינו חילוי של הקצ"ה שמשלם נגעים צעלי לשון הרע, 'שנונים' מלשון שניה, דהיינו מזרע מוחלט בשצוה שניה, ונקט לה בלשון 'חץ' משום דאין חץ אלא לשון, וצמדה זו בא עליה הקצ"ה מלמעלה; מהרש"א.

שאלות ותשובות לחזרה

דף י"א ע"א

א. מי היו המכים בחליל בבית המקדש בשעת אמירה שירה על הקרבן? (ג' שיטות)

- (א) לרבי מאיר, עבדי כהנים היו.
(ב) לרבי יוסי, ישראלים היו ממשפחת 'בית פגרים' ו'בית ציפרא' מן 'עמאום', שהיו כהנים נושאים בנותיהן, לפי שישראלים מיוחסין היו.
(ג) לרבי חנינא בן אנטיגנוס, לויים היו.

ב. במאי נחלקו הני תנאי; להזהר אמינא, האיך נדחה, ולמסקנא?

להזהר אמינא: מאן דאמר עבדים היו, קסבר עיקר שירה על הקרבן שצריך להיות על ידי לויים היינו שירה בפה, והשירה בכלי אינו אלא לבסומי קלא, ולכן עבדים כשרים להכות בחליל. ומאן דאמר לויים היו, קסבר עיקר שירה על הקרבן הוא בכלי, ולכן צריך להיות דוקא על ידי לויים.
אבל נדחה: דאם כן רבי יוסי דאמר ישראלים מיוחסים היו מאי קסבר. אי קסבר עיקר שירה בפה, אם כן בעבדים סגיא ואין צריך ישראלים מיוחסים. ואי קסבר עיקר שירה בכלי, הרי לויים בעינן.
למסקנא: לכולי עלמא עיקר שירה הוא בפה, ולא בעי לוייה לכלי שיר, אלא שנחלקו אם מעלין מדוכן שהיו עומדין עליו המשווררים בעזרה, ל'יוחסין', ול'מעשרות' - להחזיק אותם ללויים ליתן להם מעשרות.
מאן דאמר עבדים היו, קסבר שאין מעלין מדוכן לא ל'יוחסין' ולא למעשרות. והלכך לא איכפת לן הא דעבדים עמדו על הדוכן, כיון שלא יבואו על ידי זה להחזיקם בחזקת מיוחס או ליתן להם מעשרות.
מאן דאמר לויים היו, קסבר מעלין מדוכן בין ל'יוחסין' בין למעשרות. וכיון שכן צריך להיות בלויים, שמא יבואו להחזיקם לקבלת מעשרות.
ומאן דאמר ישראלים מיוחסים היו, קסבר מעלין מדוכן ל'יוחסין', ולא למעשרות. וכיון שכן גם ישראלים מיוחסים רשאים לעמוד שם שהרי הם מיוחסים. וכיון שאין מעלין למעשרות לא איכפת לן זה שאינן לויים, כיון שעל ידי עמידתם שם לא יחזיקום שהם לויים.

ג. האם השיר מעכב את הקרבן, ומנלן; לרבי מאיר, ולחכמים?

לרבי מאיר, השיר מעכב את הקרבן. וילף ליה מדרבנן ואתנה את הלויים נתונים לאהרן ולבניו מתוך בני ישראל לעבוד את עבודת בני ישראל באהל מועד ולכפר על בני ישראל, והרי הלויים משווררים הם וכיון דקרוי לעבודת הלויים 'כפרה' לפינן מה כפרה מעכבת, אף שירה מעכבת.
לחכמים, אין השיר מעכב את הקרבן. וילפי מהא דקרוי לעבודת הלויים 'כפרה', הא דאמר רבי אלעזר, מה כפרה - דהיינו זריקה - צריך להיות ביום, אף שירה צריך להיות ביום.

קנין תורה גליון

ד. האידך ילפינן מדכתיב 'וְשִׁירָתָם בְּשֵׁם ה' אֱלֹקֵינוּ', חיוב שירה על הקרבן?

דאיזוהו שירות יש שמזכירין בו שם שמים, הוי אומר זה שירה על הקרבן.

ה. למנה אין לדחות דהוא נשיאות כפים על ידי כהנים שיש בה גם כן הזכרת שם ה'?

דהא כתיב לשרתו, ולברך בשמו מכלל דברכת כהנים לאו שירות היא.

ו. האידך ילפינן מדכתיב 'תחת אשר לא עבדת את ה' אלקיך בשמחה ובטוב לבב', חיוב שירה על הקרבן?

דאיזוהו היא עבודה שבשמחה ובטוב לבב הוי אומר זה שירה, דאין אדם שר שירה אלא מתוך שמחה וטוב לבב [דכתיב הנה עבדי ירונו מטוב לב].

ז. למנה לא אמרינן שהפסוק 'תחת אשר לא עבדת את ה' אלקיך בשמחה ובטוב לבב' קאי על; דברי תורה, ביכורים?

דברי תורה: אף דכתיב בה פקודי ה' ישרים משמחי לב 'משמחי לב' איקרי, 'טוב' לא איקרי. ביכורים: אף דכתיב בה ושמחת בכל הטוב [והוה אמינא דהכי קאמר קרא, שהתוכחה באה תחת אשר לא הבאת ביכורים], דביכורים איקרי 'טוב', אולם 'טוב לבב' לא איקרי.

ח. מנא ילפינן דביכורים טעונין שירה?

מגזירה שוה 'טוב' 'טוב', דכתיב בביכורים ושמחת בכל 'הטוב' וכתיב בשירה בשמחה ובטוב לבב.

ט. מנא יליף רבי שמואל בר נחמני בשם רבי יונתן שאין אומרים שירה אלא על חיין?

דכתיב ותאמר להם הגפן החדלתי את תירדשי המשמח אלקים ואנשים, דלכאורה קשה אם אנשים משמח, אלקים במה משמח, מכאן שאין אומרים שירה אלא על חיין.

י. האם מביאין ביכורים משקין, ומנא ילפינן ליה?

ילפינן מדכתיב בביכורים מראשית 'פרי', דפרי אתה מביא ואי אתה מביא משקין.

יא. כיון שאין אומרים שירה אלא על חיין, האידך משכחת לה שיהו אומרים בביכורים שירה אלא על חיין?

דהא ילפינן שאם הביא ענבים לעזרה לביכורים ודרכן דיצא מצות בכורים, מדכתיב אשר תביא מארצך, מכל מקום. וכדאי גוונא משכחת לן שאפשר לומר בביכורים שירה על חיין.

יב. האידך ילפינן מדכתיב 'וכנניהו שר הלויים במשא יסור במשא כי מבין הוא', חיוב שירה על הקרבן?

אל תיקרי 'יסור' אלא 'ישיר' במשא, דהיינו נשיאות קול בשיר.

גליון קנין תורה

יג. האידך ילפינן מדכתיב 'לעבוד עבודת עבודה', חויב שירה על הקרבן?

דאיזהו עבודה שצריכה עבודה, הוי אומר זו שירה על הקרבן. דהשירה אינו נאמר אלא על היין של נסכי קרבן כדכתיב ותקעתם בחצוצרות על עולותיכם, נמצא דעבודת השירה צריכה עבודת הקרבן.

יד. האידך ילפינן מדכתיב 'חמה ישאו קולם וירנו בגאון ח' צהלו מים, חויב שירה על הקרבן?

דפירוש הפסוק הוא שיצאלו בשיר בית המקדש יותר מצהלת ישראל כשאמרו שירה על הים סוף.

יז. האידך ילפינן מדכתיב 'ולבני קהת לא נתן כי עבודת הקדש עליהם בכתף ישאו', חויב שירה על הקרבן?

דיש לדקדק בפסוק כיון שנאמר 'בכתף' וכי איני יודע שישאו. אלא הא דכתיב 'ישאו' הוא לשון שירה. וכן הוא אומר 'שאו' זמרה ותנו תוף, ואומר 'ישאו' קולם וירנו וגו'.

יז. האידך ילפינן מדכתיב 'משה ידבר והאלקים יעננו בקול', חויב שירה על הקרבן?

שהקדוש ברוך הוא צוהו על עסקי קול, שהיה מצוהו לשורר, לפי שמשנה לוי היה.

דף י"א ע"ב

יז. כתיב 'אך אל כלי הקודש ואל המזבח לא יקרבו, ולא ימותו גם הם גם אתם', מה ילפינן מדהוקש 'הם' דהיינו לויים ל'אתם' דהיינו כהנים?

מה אתם מצווים בעבודת מזבח, אף הם הלויים מצווים בעבודת מזבח. ולא משכחת לויים כשרים בעבודת מזבח, אלא בשיר. מכאן שהלויים מצווים על השירה.

יח. איזה עונש יש על אלו, ומנא ילפינן ליה; (א) כהן שעשה עבודת לוי, (ב) לוי שעשה עבודת כהן, (ג) לוי שעשה עבודת לוי אחר – כגון משורר ששוער?

(א) כהן שעשה עבודת לוי: חייב מיתה, דכתיב ולא ימותו גם הם גם אתם, אתם - הכהנים - בשלחם, שאם נכנסו בעבודת לויים כגון ששררו חייב מיתה.

(ב) לוי שעשה עבודת כהן: חייב מיתה, דילפינן 'הם' - לויים - בשלחם, דלוי שעבד על המזבח ככהן, חייב מיתה.

(ג) לוי שעשה עבודת לוי אחר כגון משורר ששוער: לתנא דברייתא, אינו חייב מיתה, אלא באזהרה.

לאבוי, חייב מיתה, שנאמר במשמרת הלויים והחונים לפני המשכן קדמה לפני אהל מועד וגו' והזר הקרב יומת וודאי אין לומר דז'ר' היינו זר ממש כגון ישראל, דהא כתיב כבר שזר ממש אסור ליקרב. אלא על כרחך הכוונה שאפילו לוי - אם הוא זר באותה עבודה - כגון משורר ששוער, חייב מיתה.

קנין תורה גליון

יג. רבי יהושע בר חנניה שרצה לסייע רבי יוחנן בן גודגדא בהגפת הדלתות, ורבי יוחנן בן גודגדא שאמר לו לחזור בו, במאי נחלקו? (ב' דרכים)

(א) רבי יוחנן בן גודגדא סבר משורר ששוער במיתה כשהוא מגיף לבדו, וגזרו רבנן במסייע שלא יבא לעשות לבדו. ורבי יהושע סבר אפילו משורר שהגיף הדלת לבדו אינו חייב מיתה אלא עובר באזהרה, ולכן לא גזרו רבנן במסייע.
(ב) לכולי עלמא משורר ששוער אינו חייב מיתה אלא באזהרה. ובהא נחלקו, דמר סבר מסייע גזרו ביה רבנן אטו כשעושה העבודה לבדו, ומר סבר מסייע לא גזרו ביה רבנן.

כ. מה הן צדדי הספק האם עולת נדבת ציבור טעונה שירה או לא?

דכתיב ותקעתם בחצוצרות על 'עולותיכם' והיינו שירה, ויש להסתפק בהא דכתיב בלשון רבים, אם היינו אחת עולת חובה ואחת עולת נדבה. או דלמא 'עולותיכם' דכולהו ישראל קאמר רחמנא.

כא. הא דחזקיהו שנמלך בבית דין אם ישוררו או לא בהקריבו עולה, למה אין לומר שנסתפק האם הוקבע ראש חודש בזמנו, והעולה היה; (א) עולת מוסף של ראש חודש, (ב) כבש הבא עם העומר בט"ז ניסן חוה?

(א) עולת מוסף של ראש חודש: דהא כתיב בפסוקים שלפניה ביום ששה עשר לחדש הראשון כלו הרי דהיה ט"ז ניסן ולא ראש חודש.
(ב) כבש הבא עם העומר בט"ז בניסן: דאם כן למה נסתפק בזה עבשיו, וכי מתי הקריב הקרבן פסח, ומתי אכל מצה.

כב. למסקנא, למה אין להוכיח מיניה שעולת נדבה של ציבור טעונה שירה?

דלעולם איירי בשל חובה כגון כבש הבא עם העומר, או בעולת תמיד שבכל יום, ובאמת לא נסתפק בדבר אלא שנמלך בבית דין ליטול מהם רשות, מידי דהוה שליח ציבור שמבקש רשות להתפלל.

כג. על איזה זמן מצינו ש'מגלגלין זכות ליום זכאי'?

שבניסן נגאלו בניסן עתידין להיגאל.

כד. על איזה זמן מצינו ש'מגלגלין חובה ליום חייב'?

כשחרב הבית בראשונה אותו היום תשעה באב היה, וכן היה בחורבן בית המקדש השניה.

כה. למה אין לומר שמה שאמרו הלויים שירה בזמן שנכנסו אויבים להיכל וכבשום, היה על קרבן התמיד?

דהא בי"ז בתמוז כבר בטל התמיד, שלא היו להם כבשים מחמת שהיו צרים על ירושלים ואין יוצא ובא.

כו. האידך יש לומר שאמרו שירה על עולת נדבה, הא לא היו כבשים מצויים?

יש לומר שבן בקר באקראי בעלמא נודמן להם שאינו ראוי לקרבן תמיד, אלא ראוי לעולת נדבה.

קנין תורה

בז. השיר של יום ראשון בשבת הוא 'לה' הארץ ומלואה', והאיך אפשר שהלויים אמרו ביום ראשון מזמור 'אל נקמות ה' שהוא השיר של יום רביעי בשבת; להחיה אמינא, מה הקשו על זה, ולמסקנא?

להחיה אמינא: קינה בעלמא נפל לתוך פומם של הלויים.
הקשו על זה: דהא שנינו שהיו עומדין על דוכנן, ומשמע שעמדו והכינו עצמן לומר שירה על הקרבן.
למסקנא: כדאמר ריש לקיש, שאומרים שירה שלא על הקרבן, ולכן היו יכולים לומר מזמור 'אל נקמות' אף שהיה ביום ראשון של שבת.

בח. אם אומרים שירה שלא על הקרבן, למה אין לפשוט מיניה דיכולים לומר שירה גם בעולת נדבה?

דאפשר שרק שלא על הקרבן יכולין לומר שירה, אבל על עולת נדבה אין לומר שירה בתורת רשות, משום דיצא ממנו חורבן דאתי למימר שהשירה על עולת חובה נמי רשות הוא, הלכך לא אמרינן שירה לגמרי בנדבה.

בז. למסקנא, מנא ילפינן דאין אומרים שירה על עולת נדבה?

דכתיב ותקעתם בחצוצרות 'על עולותיכם ועל זבחי שלמיכם', מקיש עולה לשלמים ושלמים לעולה לענין שיר. מה עולה קודש קדשים - דאין לך עולה קדשים קלים, אף שלמים האמורים כאן שטעונים שיר בשלמים קדשי קדשים משתעי. ואין לך שלמים קדשי קדשים אלא כבשי עצרת דשלמי ציבור הן. ומה שלמים האמורים כאן לגבי שיר קבוע להן זמן, דהא אוקימנא בכבשי עצרת, אף עולה האמורה כאן שקבוע לה זמן - לאפוקי עולת נדבת ציבור דאין קבוע לה זמן.

דף י"ב ע"א

ל. מה הם צדדי הספק בגמ' האם נסכים הבאים בפני עצמן טעונין שירה או אין טעונין שירה?

כיון דאמר רבי שמואל בר נחמני בשם רבי יונתן דאין אומרים שירה אלא על היין, הלכך אמרינן על הנסכים שהרי הם יין.
או דלמא לא אמרינן שירה אלא על אכילה ושתייה - קרבן ונסכים, אבל על שתייה לחוד לא אמרינן שירה.

לא. למה אין להוכיח מהא דאמרו לויים שירה בזמן שנכנסו אויבים להיכל, שעל כרחק היה שירה על נסכים של עולת חובה שנקרב לפני כמח ימים, שהרי לא היה להם תמידים אז, ועל עולת נדבה הרי לא אמרינן, הרי מבואר דאמרינן שירה על נסכים הבאים בפני עצמן?
דיש לומר שאמרו אז שירה שלא על הקרבן.

לב. אם אומרים שירה שלא על הקרבן, למה אין לפשוט מיניה שאפשר לומר שירה גם בנסכים הבאים מחמת עצמן?

דאפשר שרק שלא על הקרבן, אפשר לומר שירה בתורת רשות. אבל על נסכים הבאים מחמת עצמן אין לומר שירה בתורת רשות, משום דיצא ממנו חורבן דאתי למימר שגם על נסכים הבאים עם הקרבן הוה השירה רשות.

קנין תורה

לג. האיך מיישבים הא דאמר יחזקאל 'בעשרים וחמש שנה לגלותנו "בראש השנה בעשור לחדש" בארבע עשרה שנה אחר אשר הוכתה העיר ירושלים', שמתחיל שהיה בראש השנה, ושוב אמר שהיה בעשור לחדש?

על כרחך צריך לומר דאותה שנה היתה שנת היובל, דראש השנה שלה ביום הכפורים, שאז תוקעין בית דין בשופר ונפטרים עבדים לבתיהן ושודות חוזרות לבעליהן, ואז נראית שהיא יובל.

לד. האיך קאמר כברייטא דחורבן בית המקדש הראשונה היה בשנה ראשונה שלאחר שמיטה, הרי י"ד שנים לאחר חורבן הבית היה יובל, ואם כן נמצא שחורבן הבית היה בשנה שניה לשמיטה?

צריך לומר דמנין י"ד שנה שאמר יחזקאל היינו י"ד שנה לאחר השנה שבה הוכתה העיר, ואין השנה שהוכתה בה בכלל. ואם חורבן הבית היה במוצאי שביעית, הוה יובל י"ד שנים משנה שלאחריה.

לה. למסקנת הגמ', מהו פירוש הברייטא; גלו בז', גלו בח', גלו בי"ח, וגלו בי"ט?

גלו ישראל עם יהויכין בשנה ז' לכיבוש יהויקים, שהיא שנה ח' למלכות נבוכדנצר, [דהא שנה שניה למלכותו כיבוש יהויקים]. ואחר כך גלו עם צדקיהו בשנת י"ח לכיבוש יהויקים, והיא שנת י"ט למלכות נבוכדנצר.

לו. האיך אמר רבינא שהי"ד שנה שאמר יחזקאל היינו מלבד שנת החורבן, הא אמר יחזקאל שיובל היה כ"ה שנים לגלותו, ומשנה ז' שהוא גלות יחזקאל עד שנת י"ח שהוא חורבן הבית, יש י"א שנים (עם השנה שגלה בה) מלבד משנת החורבן, ואם משנת החורבן עד יובל היה ט"ו שנים, נמצא דשנת היובל היה כ"ו שנים לאחר גלות יחזקאל?

הא דאמר שהיובל היה בכ"ה שנים לגלותו, היינו מלבד השנה שגלה בה.

לז. מה הקשו בגמרא על רבינא מהא דקאמר 'גלו בי"ט'?

דסלקא אדעתיה דהכוונה לגלות אחרת שגלו בי"ט שנים לאחר כיבוש יהויקים, והא ודאי שבגלות האחרון היה החורבן. ואם כן יקשה לרבינא, שאם נאמר שי"ד שנים היינו מלבד משנת החורבן, הרי יש י"א שנים מגלות יחזקאל [חוץ משנת גלותו] עד שנת חורבן הבית המקדש שהיה בי"ט [מלבד משנת החורבן], ואם משנת החורבן [כולל שנת החורבן] עד נבואתו שהיה ביובל הוא ט"ו שנים. נמצא דאף מלבד שנת גלותו יש כ"ו שנים מגלותו עד היובל, ולא כ"ה כפי שאמר יחזקאל.

דף י"ב ע"ב

לח. מה החשבון לפי קושית הגמ' דחורבן בית המקדש השני היה בשמיטה עצמה, ולא בשנת מוצאי שביעית – שנה שלאחר שמיטה כמבואר כברייטא?

דהרי בית שני עמד ת"כ שנים, לבד שנה שחרב בו. והרי התחילו למנות שמיטה ויובל בשנת בנינה, ובארבע מאות שנה הרי יש ח' יובלות, ומעשרים שנים שנותר, י"ד שנים הם ב' שבועות. הרי נשארו ו' שנים, נמצא ששנת החורבן שהיה בשנת כ"א היה בשנת השמיטה עצמה, ולא בשנה שלאחריה.

קנין תורה

למ. לפי רבי יהודה דסבירא ליה דשנת היובל עולה לכאן ולכאן, באיזה שנה לשמיטה היה חורבן בית המקדש השני?

לרבי יהודה מחזור של יובל אינו אלא מ"ט שנים, נמצא דמהד' מאות שנים שיש בה ח' יובלות, נותרו ח' שנים. ואם נצרפם עם ה' שנים שנותרים מהכ' (לבד הי"ד שנים שהם ב' שבועות), הרי יש י"ד שנים. נמצא דשנת הת"כ היה שנת השמיטה, ובשנה שלאחריו נחרב בית המקדש השני.

מ. מזה ההכרח שלא התחילו ישראל למנות שמיטין ויובלות מיד משנכנסו לארץ ישראל?

שהרי י"ז יובלו מנו ישראל מכניסתם לארץ עד שיצאו, ומכניסתם לארץ עד שיצאו היה תת"נ שנה, ואם היו מתחילין למנות שמיטה ויובל מיד (ולא היו מפסיקין) היה נמצא דחרב בית המקדש בשנת היובל עצמה. [ולרבי יהודה, ששנת היובל עולה לכאן ולכאן וכל יובל הוא מ"ט שנים היה נמצא דשנת החורבן היה ב"ז שנים ליובל]. והרי אמר יחזקאל שהיובל היה י"ד שנה לאחר החורבן.

מא. לפי חשבון השנים באיזה שנה ליובל ולשמיטה היה חורבן בית המקדש הראשון, לרבנן, ולרבי יהודה; (א) אם היו מתחילין למנות שמיטה ויובל מיד (ולא היו מפסיקין), (ב) אם התחילו רק לאחר י"ד שנים של כיבוש וחילוק (ולא היו מפסיקין)?

(א) אם היו מתחילין למנות שמיטה ויובל מיד (ולא היו מפסיקין): לרבנן היה נמצא דחרב בית המקדש בשנת היובל עצמה שהוא שנה לאחר שמיטה. [ולרבי יהודה, בשנת י"ז ליובל שהיא שלישית לשמיטה].
(ב) אם התחילו למנות יובלות רק אחר י"ד שנים משנכנסו לארץ (ולא היו מפסיקין): לרבנן בשנת ל"ז ליובל שהוא שנה לאחר שמיטה.
לרבי יהודה, בשלישי לשמיטה [וליובל].

מב. האיד מתרצינן אליבא דרבי יהודה, הא דאמרינן בברייתא שחורבן בית המקדש הראשון היה במוצאי שביעית? [לגירסא הנראה לרש"י]

שלא מנו שמיטין ויובלות משהגלה סנחריב את עשרת השבטים, עד שהלך ירמיה הנביא והחזירן. אלא כאשר חזרו עשרת השבטים התחילו מנין חדש של יובל. ולפי מנין זה נמצא שנחרב הבית המקדש בשנת ל"ז ליובל שהיא אכן מוצאי שביעית, [שהרי חזרו עשרת השבטים בשנת י"ח ליאשיהו, ויאשיהו מלך ל"א שנה - ומי"ח עד ל"א הם י"ד שנים, ועוד י"א שנים למלכות יהויקים ויהויכין, ועוד י"א שנים למלכות צדקיהו, הרי ל"ז שנים, ואז חרב הבית], והיובל היה י"ד שנים אחרי כן.

מג. מזה הקשה רש"י על הגירסא 'הנך תלת שנין דאגלינהו סנחריב עד דאתא ירמיה ואהדרינהו לא קחשיב', דלפי זה לא מפחית מהחשבון אלא ג' שנים שצר סנחריב על ירושלים? (ד' קושיות)

(א) דהרי לפי החשבון בקשיית הגמרא היה החורבן בשנה שלישית לאחר שמיטה ואם נפחות מזה ג' שנים, נמצא דחורבן בית המקדש היה בשנת השביעית עצמה, ואנן בעינן שיהא במוצאי שביעית.
(ב) י"ד שנה אחרי אשר הוכתה העיר דליהוי יובל לא משכחת לה, שהרי לפי זה היה יובל בשנת החורבן. וליכא למימר דרבי יהודה לית ליה הך דרשא, דהא קרא כתיב שהיה יובל י"ד שנים אחר החורבן, (ולקמן לא משכחינן ז' שנים שחילקו ארץ ישראל, אלא מהך דרשא די"ד אחרי אשר הוכתה העיר הוה יובל).
(ג) האיד אפשר שלרבי יהודה אין פוחתין אלא ג' שנים, הא אמרינן לקמן (דף ל"ב:), דמשגלו שבט ראובן וגד בטלו היובלות עד שהחזירן ירמיהו. ואף על גב דמתרצינן התם מנו יובלות לקדש שמיטין, הני מילי לרבנן, אבל לרבי יהודה מוקמינן התם דלא מנו יובלות כלל.
(ד) אם כשעלה סנחריב עליהם כבר מנו י' או י"ב שנים ליובל, ועלה עליהם ג' שנים, היאך יתכן להפסיק השנים ולחזור למניינם הראשון ולמנות י"ג י"ד לקדש יובל שנת החמישים. אלא ודאי התחילו למנות א' ב' ג' והתחיל מחזור חדש של יובל.

גליון קנין תורה

מד. שנינו בברייתא שחורבן בית המקדש הראשון היה בתשעה באב במוצאי שבת וּבמוצאי שמיטה, 'וכן בשניה', האיך אפשר ליישבו גם אליבא דרבנן, דלכאור' אליבייהו נמצא דחורבן בית המקדש השני היה בשנת שמיטה עצמה? (ב' דרכים)

(א) הא דמסיק בברייתא דלעיל 'וכן בשניה', קאי על שאר דברים שחשבו התם, שגם חורבן בית שני היה בתשעה באב ובמוצאי שבת, אבל לא קאי על אותו פרט שהיה במוצאי שמיטה.

(ב) לעולם גם לרבנן היה חורבן בית המקדש השני במוצאי שביעית. דבשש שנים הראשונים מבנין הבית עד שעלה עזרא וקידש ארץ ישראל, לא מנו שמיטין ויובלות. נמצא דכאשר ממעטין שש שנים משני הבית, נמצא דשנת ת"כ היה שביעית. שהרי ת' שנים הם ח' יובלות, ומן הכ' הנותרות, שש שנים אינם מן המנין, נשארו עוד י"ד שנים שהם שני שבועות, נמצא דשנת ת"כ היה שנת השמיטה, ושנת תכ"א שבו חרב הבית המקדש היה מוצאי שביעית.

מה. מה עשו הנביאים כשעלו רק ארבע משמרות מן הגולה בימי עזרא?

חלקום לכ"ד משמרות, ולא היו יודעין כיצד יסדרן מי יעבוד אחר מי. כתבו שם הכ"ד משמרות בכ"ד פתקין, בללום ונתנום בקלפי, וכוון ידעיה ברוח הקודש ועלתה איגרתו בידו, וחזר והכניס ידו ונטל איגרת, וכן עד שש פעמים ובאותו סדר שעלו האיגרות בידו כך עבדו אחריהם אותן הכתובין באיגרות זו אחר זו.

דף י"ג ע"א

מז. מה התקינו הנביאים אם יהויריב שהיה ראש משמרות יעלה מן הגולה?

לא ידחה ידעיה ממקומו כיון שלא עלה יהויריב בימי עזרא. אלא ידעיה יהא עיקר, ויהויריב טפל לו.

מז. האיך הביאו מברייתא זו סייעתא לתירוצ' הגמרא דמה דקאמר הברייתא 'וכן בשניה' לא קאי על כל הפרטים שחשיב שם הברייתא שהיו בחורבן בית ראשון?

דהא מבואר שם שיהויריב לא עלה בימי בית המקדש שני. ובברייתא קחשיב דחורבן בית ראשון היה במשמרת יהויריב, אם כן על כרחך הא דקאמר 'וכן בשניה', לא קאי על כל הפרטים.

מה. מהיכן נלמד שלא עלה עזרא עד שש שנים אחר תחילת בנין בית המקדש השני?

דכתיב באדין בטילת עבידת בית אלהנא די בירושלים וְהוּה בטלא עד שנת תרתין למלכות דריוש מלך פרס אלמא בשנת שתים לדריוש התחיל הבנין. וכתיב ושיציא ביתא דנא עד יום תלתא לירח אדר דהיא שנת שית למלכות דריוש מלכא אלמא בשנת שש נשלם, הרי שזמן הבנין היה חמש שנים. ושנינו בברייתא דבאותו זמן לשנה הבאה שהיא שנה ששית לבנין עלה עזרא, ובא לירושלים בחודש אב דכתיב ויבא ירושלים בחודש החמישי היא השנה השביעית למלך, [וְעַד תשרי שהוא שבע לבנין לא התחיל למנות שמיטה ויובל].

קנין תורה

מ.מ. מחיבן נלמד שכיבוש ארץ ישראל בימי יהושע כשנכנסו לארץ היה שבע שנים?

מדקאמר כלב כאשר התחילו בחילוק הארץ בן ארבעים שנה אנכי בשלח משה עבד ה' אותי מקדש ברנע לרגל את הארץ וגו' ועתה הנה אנכי היום בן חמש ושמונים שנה. ואמרו בברייתא, שנה ראשונה לצאתם מארץ מצרים עשה משה את המשכן, בשנה שניה הוקם המשכן ושלח מרגלים, נמצא דכאשר עברו הירדן היה כלב בן ע"ח, דהא משילוח מרגלים עד שנכנסו לארץ אינו אלא ל"ח שנים לבד משנת השילוח דהא בשניה ליציאת מצרים נשתלחו. וכיון דבשעת חלוקת הנחלות אמר כלב בן חמש ושמונים שנה אנכי, הרי דשבע שנים נמשך עד שכבשו את הארץ.

נ. מחיבן נלמד שחלוקת הארץ נמשך שבע שנים? (ב' דרכים)

(א) כיון שכבשו שבע שנים, כמו כן חילקו שבע שנים [סברא בעלמא הוא].
(ב) מדלא משכחת להו שנבואת יחזקאל שהיה י"ד שנים אחר החורבן יהא בשנת היובל, אם לא ממעטין י"ד שנים מכניסתם לארץ עד התחלת חשבון המנין, והרי ז' שנים כבשו, ובעל כרחך דז' שנים חילקו.

דף י"ג ע"ב

נא. האיד נתפרש המשנה 'אין פוחתין מששה טלאים מבוקרין ממום בלשכת הטלאים, כדי לשבת, ולשני ימים טובים של ראש השנה'; להוה אמינא, האיד נדחה, למסקנא?

להוה אמינא: לכן צריך ששה טלאים מבוקרים, כדי שיוכלו להקריב מהם בשבת ושני ימים טובים של ראש השנה הבאים בזה אחר זה, ולא יוכלו לבקר, ולכן יהו להם אלו מזומנים.
ונדחה: דאם זהו טעם הדבר הרי צריכים הרבה יותר מששה טלאים לתמידין ומוספין בשלשה ימים אלו.
למסקנא: סימנא בעלמא נקט שלא תטעה בגירסא, שלא תשנה ארבעה או חמשה טלאים. ומשום הכי נקט הנך שלשה ימים דבעו ששה תמידין, וכך תזכור שזהו מספר הטלאים הנצרך.

נב. ללישנא אחרינא ברש"י האיד הוה 'כדי לשבת ולשני ימים טובים של ראש השנה' סימן לכמה טלאים מבוקרין צריכים בלשכה?

סימן בעלמא הוא לכמה ימי ביקור נצרכים לקרבן התמיד. דכי היכי דכי מקלעי שבת וראש השנה גבי הדדי מיבקר ההוא דשלישי בשבת בערב שבת, דהא לא מצו היום לילך ולבקש טלה ולבקר. נמצא השתא דהוי ביקורו ד' ימים קודם שחיטה. הכי נמי לעולם בעינן ביקור ד' ימים קודם שחיטה.

נג. מחיבן יש לדייק מן המשנה דסימנא בעלמא הוא?

מדלא קתני 'לשבת ולשני ימים כו', דהוי משמע לצורך שבת וראש השנה, אלא 'בדי' לשבת ולשני ימים וכו', שמע מינה דהיינו רק כפי חשבון הראוי לשבת ולראש השנה, דהיינו ששה טלאים.

נד. למה צריך לבן בג בג בכל זמן ששה טלאים מבוקרים בלשכת הטלאים?

כדי שיעברו לכל טלה ארבעה ימים של ביקור קודם השחיטה.

קנין תורה

נח. מנא יליף בן בג בג שתמיד שטעון ביקור ארבעה ימים קודם שחיטה?

דכתיב תשמרו להקריב לי במועדו ובקרבת פסח כתיב והיה לכם למשמרת עד ארבעה עשר יום לחדש הזה. מה התם בקרבן פסח היה טעון ביקור ד' ימים קודם שחיטה, אף קרבן תמיד שבכל יום טעון ביקור ד' ימים קודם שחיטה. ולכן תמיד צריך להיות שש טלאים מבוקרין בלשכת הטלאים.

נז. האם ביקור ד' ימים כולל יום השחיטה, או לא? ולמה אמרו לפי זה שדי בששה טלאים מבוקרין בלשכה? (ב' דרכים ברש"י)

(א) לפי א': ד' ימים כולל השחיטה. ולפי זה מובן שאין צריך אלא שש טלאים מבוקרין לד' ימים. שנטלו ביום ראשון שנים לתמידים ונתנו שנים תחתיהם, ויבקרם. ביום שני נטלו שנים מן הארבעה הנותרים, ונתנו שנים תחתיהם וכו'.

(ב) לפי ב': ד' ימים היינו בלי יום השחיטה. ולפי זה באמת ניתנו שם שמונה טלאים ביום חינוך. והא דקתני במשנתנו 'ששה' הכי משמע, שאין פוחתים מששה - כלומר שאפילו כשיטלו השנים שבכל יום, נשתיירו שם ששה מבוקרין. ולאחר כך קודם הלילה יבקרו שנים ויתנו שם, ויהא בסך הכל שמונה טלאים. אולם הנך טלאים הואיל וליתנהו אכתי בשעת נטילת השנים, לא קחשיב להו.

נז. מה הקשה רש"י על פי' דס"ל שארבעה ימים כולל יום השחיטה?

דאם כן לא דמי לארבעה ימים של קרבן פסח שהיה ביקורו בעשור ושחיתו בי"ד, הרי דיש ארבעה ימים לביקור לבד מיום השחיטה.

נח. לפחות כמה חצוצרות היה במקדש, וכמה כנורות?

חצוצרות: אין פותחין משתים.
כנורות: אין פותחין מתשעה. [לא אתפרש טעמא].

נז. לרב חונא, עד כמה חצוצרות מוסיפין?

עד מאה ועשרים חצוצרות, שנאמר ועמהם כהנים למאה ועשרים מחצרים בחצוצרות [ועי' בשינון בהערה האם מותר להוסיף יותר מזה או לא].

ס. אם היה רק צלצל אחד ולא יותר, למה כתיב 'ואסף' [שם הלוי] במצלתים משמיע, דמשמע שנים?

כיון שעושים פעולה אחד דאין אחד מועיל בלא חבירו, שהרי הן ב' חתיכות רחבות של מתכת ומכין זו על זו, ואדם אחד עושה בהם הקול, קרי להו 'חד'.

סא. לפחות כמה לויים היו עומדין על הדוכן? וכנגד מי הם?

אין פוחתין משנים עשר לויים שעומדין על הדוכן.
והם כנגד תשעה כנורות, ושני נבלים, וצלצל אחד.

קנין תורה גליון

סב. באיזה זמן היה קטן נכנס לעזרה? ומהיכן ילפינו ליה?

בשעה שהלויים עומדים על הדוכן בשיר, אז נכנסים ליום קטנים לשורר עמהן.
וילפינו ליה מדכתיב ויעמוד ישוע בניו ואחיו קדמיאל ובניו בני יהודה כאחד לנצח על עשה המלאכה בבית האלקים
וג' מלמד שכולם מנצחים בשיר, בין הגדולים ובין הקטנים.

סג. לרבי יהודה, כמה נימין יש לכנורות אלו, ומנא ילפינו ליה; (א) כנור של בית המקדש, (ב) כנור של ימות המשיח, (ג) כנור של עולם הבא?

(א) כנור של בית המקדש: של שבעת נימין היה, שנאמר שובע שמחות את פניך אל תיקרי שובע אלא שבע.
(ב) כנור של ימות המשיח: יהא בה שמונה נימין, שנאמר למנצח על השמינית דהיינו על נימא שמינית.
(ג) כנור של עולם הבא: יהא בה עשר נימין שנאמר עלי עשור ועלי נבל עלי הגיון בכנור ואומר הודו לה' בכנור בנבל
עשור זמרו לו שירו לו שיר חדש.

סד. האיך תירצו הגם רבי יהודה דמפיק מנין הנימין בכנור מדכתיב 'בנבל עשור', גם כן סבירא ליה כמשנתנו דכנור ונבל הם ב' כלים שונים?

אף דכנור ונבל הם ב' כלים שונים, מכל מקום למד מנין הנימין בכנור מהפסוק דקרי ליה 'נבל', דבאמת איירי קרא
מכנור, אלא איידי דלעולם הבא יהא הרבה נימין בכנור ויהא קולו רב כמו נבל קרי ליה 'נבל'.

סה. באיזה מקום עמדו לויים הקטנים המשוררים יחד עם לויים הגדולים? והאם היו בכלל חי"ב לויים?

לא עמדו על האצטבא המוכנת לדוכן, אלא בארץ היו עומדין, וראשיהן בין רגלי הלויים.
ולא היו בכלל המנין של י"ב לויים.

סו. האיך נקראים לויים הקטנים המשוררים יחד עם לויים הגדולים, ולמה; לתנא דמשנתנו, לתנא דברייתא?

לתנא דמשנתנו: 'צערי הלויים'. כיון דהני לויים גדולים קולם עבה, ולויים הקטנים קולם דק, והקטנים מקטינין ועושים
קולם דק דק ויפה, ומצערין הלויים שאין יכולים לבסס קולם כמותן.
לתנא דברייתא: 'סועדי [עוזרי] הלויים'.

סז. באיזה אופן יש בפרדיון שדה אחוזה לחמיר, ובאיזה אופן יש בה להקל?

לחמיר: שאם הקדיש שדה בחולת המחזו דאינה שוה כל כך, עדיין צריך לפדותו לפי חשבון של בית זרע חומר
שעורים בחמשים שקל כסף, אף שאינו שוה כל כך.
להקל: שאם הקדיש פרדיונות וקרמים של המקום 'סבסטי' שמעולים הם מאוד, אין צריך לפדותו אלא לפי חשבון של זרע
חומר שעורים בחמשים שקל כסף, אף שהוא שוה הרבה יותר מזה.

סח. הקדיש שדה מליאה אילנות, האיך פורן לרב הונא, ולמה?

פודה האילנות בשווין, וחוזר ופודה קרקע לפי החשבון של בית זרע חומר שעורים בחמשים שקל כסף. דסבירא ליה אדם
מקדיש בעין יפה - אילנות לבד וקרקע לבד. ולא שיפדה אילנות אגב הקרקע.

קנין תורה

ס. האידך תירין רב הונא הא דתנן במשנתינו דהמקדיש פרדיסות – דהיינו ברמים נטועים – פודן בחמשים שקל כסף, אלמא נפדין אילנות אגב קרקע, ואין צריך לפדות האילנות לבדם והקרקע לבד?

משנתינו איירי בשדה הראויה לפרדיסות, אולם אינה נטועה עדיין.

ע. מנא ילפינן בברייתא דשדה גפנים ושדה קנים ושדה אילנות נפדין כשדה אחוזה?

דכתיב 'שדה' מכל מקום.

עא. שנינו בברייתא "בית זרע, אין לי אלא בית זרע, שדה גפנים ושדה קנים ושדה אילנות מנין, תלמוד לומר שדה", הא לכאורה מבואר דאף שדה אילנות נפדה בחמשים שקל כסף לבית זרע חומר שעורים?

כוונת הברייתא שפודה האילנות בשויהן, וחוזר ופודה הקרקע בחשבון של חמשים שקל כסף לבית סאה. והא דאמר הברייתא ו'שדה' מכל מקום' לא קאי אלא על הקרקע, שגם הקרקע של שדה אילנות נפדה בחמשים שקל כסף.

עב. מי שהקדיש שלשה אילנות באופנים דלחלוק, האם הקדיש הקרקע שביניהם, והאידך פודן; (א) כשעשרה אילנות מפוזרין בדרך אלו היו מחזיקין בית סאה, (ב) כשעשרה אילנות נטועין כאלו היה מחזיק פחת מבית סאה, או יותר מבית סאה, (ג) הקדיש האילנות בזה אחר זה, (ד) הקדיש אילנות שאינן נטועים בסדר, ואחר כך הקדיש הקרקע?

(א) באופן שאם היו עשרה אילנות מפוזרין בדרך אלו היו מחזיקין בית סאה: הרי זה הקדיש קרקע שביניהם, וכל אילנות קטנים שביניהם. וכשהוא פודה אותן, לתנא דברייתא: פודה לפי החשבון של בית זרע חומר שעורים בחמשים שקל כסף. לרב הונא: פודה אילנות בשוויין וחוזר ופודה קרקע בית זרע חומר שעורים בחמשים שקל כסף.

(ב) באופן שעשרה אילנות נטועין כאלו היה מחזיק פחות מבית סאה, או יותר מבית סאה: לא הקדיש קרקע שביניהם, ופודה האילנות בשויהן.

(ג) הקדיש האילנות בזה אחר זה: לא הקדיש הקרקע, ופודה האילנות בשויהן.

(ד) הקדיש אילנות שאינן נטועים בסדר, ואחר כך הקדיש הקרקע: אף שהקרקע קדוש, הואיל ולא הקדישו יחד, פודה אילנות בשויהן, והקרקע נפדית לפי חשבון של בית זרע חומר שעורים בחמשים שקלים.

עג. למה אין לתרין דכוונת רישא דברייתא באופן שהקדיש האילנות עם הקרקע, שנפדה לפי החשבון של בית זרע חומר שעורים בחמשים שקלים אגב הקרקע, שהכוונה שמקורם פודה האילנות בשוויין ואחר כך הקרקע בחמשים שקלים?

שהרי בסיפא כשהקדיש האילנות תחילה ואחר כך הקרקע, פירש להדיא שפודה האילנות וחוזר ופודה הקרקע, מכלל דרישא אינו כן אלא פודה אילנות אגב קרקע.

עד. והאידך תירין רב הונא הברייתא דמבואר שפודה אילנות אגב קרקע?

דאזיל רבבי שמעון דסבירא ליה המקדיש בעין רעה מקדיש, ולכן פודה האילנות אגב קרקע.

קנין תורה

ע"ה. מה הדין בהמקדיש את השדה, האם הקדיש כל אשר בתוכה, ולמה; לתנא קמא, ולרבי שמעון?

לתנא קמא: הקדיש כל אשר בתוכה, שהמקדיש בעין יפה הוא מקדיש.
לרבי שמעון: לא הקדיש אילנות שבה, אלא חרוב המורכב, וסדן השקמה שהם זקנים וגדולים מאד, ויונקים משדה הקדש טפי משאר אילנות, שהמקדיש בעין רעה הוא מקדיש.

ע"ה. הלוקח שדה מאביו ואחר כך מת אביו, מתי דינה כשדה מקנה, ומתי כשדה אחוזה; לרבי יהודה ורבי שמעון, ולרבי מאיר?

לרבי יהודה ורבי שמעון: אפילו לוקח שדה מאביו והקדישה, ואחר כך מת אביו, דינה כשדה אחוזה. ואף על גב דבשעת הקדש הוה שדה מקנה, הואיל ולאחר שמת אביו הוי שדה אחוזה, נפדית בחמשים שקלים ולא בשויה. דכתיב 'אם את שדה מקנתו אשר לא משדה אחוזתו', שדה שאינה ראויה להיות שדה אחוזה, יצתה זו שראויה להיות שדה אחוזה.
לרבי מאיר: רק הלוקח שדה מאביו, ומת אביו, ואחר כך הקדישה - דבשעת הקדש הויא שדה אחוזה, דינה כשדה אחוזה. אבל אם הקדישה ואחר כך מת אביו, כיון דבשעת הקדש הוה שדה מקנה, נפדה בשויה כשדה מקנה.

דף י"ד ע"ב

ע"ה. מה היה סברת המקשן דבעל כרחך טעמם של רבי יהודה ורבי שמעון, שאפילו הקדישה ואחר כך מת אב נפדה כשדה אחוזה, הוא משום דסבירא להו דאזלינן בתר זמן פדיון, ולא משום דלמדו כן מקרא?

דהא יש לומר שלא בא קרא למעט רק באופן שמת אביו ואחר כך הקדישה, כדיליף מיניה רבי מאיר, ולא למעוטי הקדישה ואחר כך מת אביו.

ע"ה. ולפי זה מה קשה על מה דתירין רב הונא דהברייתא הנ"ל אזיל כרבי שמעון?

דאי אזיל כרבי שמעון, למה כאשר הקדיש אילנות ואחר כך הקדיש הקרקע נפדה אילנות לבד וקרקע לבד, הא כיון שבזמן הפדיון יש קרקע עם האילנות, הוה ליה לומר שהאילנות נפדים אגב קרקע.

ע"ה. האריך יתירין רב הונא קושיא הנ"ל?

דלעולם אף לרבי שמעון ורבי יהודה לא אזלינן בתר זמן הפדיון. והא דאמרו ד'הקדישה ואחר כך מת אביו' גם כן נידון כשדה אחוזה, הוא משום דרשה דקרא 'אם את שדה מקנתו אשר לא משדה אחוזתו'. וסבירא להו דאין לומר דלא בא קרא רק למעט באופן שמת אביו ואחר כך הקדישה וכשיטת רבי מאיר, דאם כן הוה ליה למיכתב 'אם את שדה מקנתו אשר לא אחוזתו', מאי דכתיב אשר לא 'משדה' אחוזתו, אלא ודאי בא למעט אף בענין שהקדישה ואחר כך מת אביו, דכיון דראויה להיות שדה אחוזה, נפדה כשדה אחוזה בבית זרע חומר שיעורים בחמשים שקל כסף.

קנין תורה

פ. מזה הדין בשדה אחוזה מלא טרשין [סלעים], ומנלן; (א) הקדישן, האיך נפדים, (ב) לא גאלן מקדישן, ומכרם הגזבר לאחר והגיע שנת יובל, (ג) מכרן לאדם אחר, מתי נגאלים, (ד) לא גאלן המוכר מיד הלוקח, האם חוזרין ביובל?

(א) הקדישן: פודן בשווין, ואף על גב ד'שדה אחוזה' הוא. מדכתיב בפדיון שדה אחוזה 'בית זרע', והני לאו בני זריעה נינהו.

(ב) לא גאלן מקדישן ומכרם גזבר לאחר: יוצא השדה ביובל לכהנים כדין שדה אחוזה, דכתיב ואם לא יגאל וגו' והיה 'השדה' בצאתו ביובל וגו' לכהן תהיה אחוזתו, 'שדה' אמר רחמנא, שדה כל דהו, ואפילו לאו בני זריעה.

(ג) מכרה לאדם אחר: נגאלין מן הלוקח בפחות משתי שנים. ואף על גב דהמוכר שדה לחבירו אין רשאי לגאול עד שתהא שתי שנים ביד הלוקח, דהתם כתיב במספר שני תבואות וגו', אולם הני כיון לאו בני תבואה נינהו, נגאל בפחות משתי שנים.

(ד) אם המוכר לא גאלן מיד הלוקח: חוזרין לבעלים ביובל כשדה אחוזה, דכתיב ושב לאחוזתו והאי נמי אחוזתו היא.

פא. מזה הדין בהמקדיש אילנות הנטועים בשדה אחוזתו; (א) הקדישן, האיך נפדין, (ב) לא גאלן המקדיש ומכרן הגזבר לאחר והגיע שנת יובל, (ג) מכרן לאדם אחר, מתי נגאלים, (ד) לא גאלן המוכר מיד הלוקח האם חוזרין ביובל?

(א) הקדישן: פודה אותן בשוויהן, דכתיב 'זרע' ולא אילנות.

(ב) לא גאלן המקדיש ומכרן הגזבר לאחר: אין יוצאין לכהנים ביובל, דכתיב והיה 'השדה' בצאתו ביובל קודש לה' ולא אילנות שאינם נחשבים לשדה.

(ג) מכרן לאדם אחר: אין נגאלין מיד הלוקח פחות משתי שנים, דכתיב שני תבואות והני נמי בני תבואות נינהו.

(ד) לא גאלן המוכר מיד הלוקח: אין חוזרין לבעלים ביובל. דכתיב ושב לאחוזתו משמע רק אחוזה חוזרת ולא אילנות.

פב. למה לא אמרינן שיקדשו אנב קרקע של מקום מושב האילן, וכן יפדה אותן אנב מקום הקרקע בחשבון של בית זרע חומר שעורים בחמשים שקל, וכן אם מכרן חבילים לאחר ולא גאלן יחזרו לבעלים ביובל אנב הקרקע?

דהא לא הקדיש רק האילנות ולא הקרקע.

פג. באיזה אופן אמרינן שהמוכר דקל לחבירו קנה ליה ממקום מושב האילן עד תהומו?

רק ב'בא מחמת טענה' - שטוען הלוקח שהמוכר הזכיר לו שם קרקע בשעת קנין.

פד. המקדיש שדה מקנה, באיזה אופן נפדית, ומנא ילפינן ליה; לתנא קמא, ולרבי אליעזר?

לתנא קמא: נותן את שוויו. דילפינן מדכתיב וחשב לו הכהן את 'מכסת' הערכך, דנפדה במנין דמיו, דהיינו שוויו.

לרבי אליעזר: גם שדה מקנה נפדה בחשבון של נ' שקלים. ויליף ליה בגזירה שוה, דכתיב בשדה אחוזה 'וחשב', וכתיב

בשדה מקנה 'וחשב', מזה להלן דבר קצוב - חמשים כסף, אף כאן דבר קצוב דהיינו חמשים כסף.

פה. האם מוסיף חומש כשהבעלים פודין; שדה מקנה, שדה אחוזה?

שדה אחוזה: מוסיף חומש.

שדה מקנה: לרבי אליעזר, ודאי אינו נותן חומש. לרבנן, נסתפקו בגמ' אם מוסיף חומש, ולמסקנא אינו נותן חומש.

קנין תורה

פ.ו. מזה הן צדדי הספק בשיטת רבנן, האם בעלים הפורים שדה מקנה מוסיפין חומש?

האם גם רבנן סבירא להו כרבי אליעזר דילפינן גזירה שוה משדה אחוזה לשדה מקנה, אלא דלדידהו לא ילפינן מיניה ששדה מקנה נפדה בנ' כסף, אלא ילפינן מיניה שגם הפודה שדה מקנה נותן חומש. או דלמא רבנן לא דרשי הגזירה שוה כלל, וסבירא להו בזה כרבי אליעזר שהפודה שדה מקנה אינו מוסיף חומש.

פ.ז. למה מסקינן דבעלים הפורים שדה מקנה אינם מוסיפין חומש אף לרבנן; לרבא, ולתנא דברייתא?

לרבא: מדגלי רחמנא גבי שדה אחוזה כשפודה אותו נותן חומש, וגם גבי מקדיש ביתו ובא לפדותו שנותן חומש, אם כן הוה ליה שני כתובין הבאין כאחד, וכל שני כתובין הבאין כאחד אין מלמדין. ואף למאן דאמר שני כתובין הבאין כאחד מלמדין, כאן אין מלמדין. מדגלי רחמנא דמשלם חומש בפדיון מעשר שני, וגם בפדיון בהמה טהורה שנפל בה מום, ובפדיון בהמה טמאה שהוקדשה לבדק הבית, והוה ליה פסוקים טובא דמחייבין חומש להבעלים הפודה אותן, הלכך לכולי עלמא אין מלמדין מהם.

לתנא דברייתא: ילפינן ליה מדכתיב **במכסת הערכך**, הקיש הכתוב שדה מקנה לערכין, מזה ערכין אין מוסיף חומש אף שדה מקנה אין מוסיף חומש.

פ.ח. באיזה אופן יש בשור המועד שהמית עת העבד; להקל, ולהחמיר?

להקל: שאם המית את הנאה שבעבדים, נותן שלשים סלעים אף על פי שהעבד שוה הרבה יותר מזה.

להחמיר: שאם המית את הכעור שבעבדים, נותן שלשים סלעים אף על פי שהעבד שוה הרבה פחות מזה.

פ.ט. מזה הדין בהמית השור בן חורין?

נותן שוויי [דכתיב במועד **אם כופר יושע עליו וגו'**, ואמרינן במס' בבא קמא (דף מ.) ונתן פדיון נפשו, דמי ניזק].

צ. למה נקטה משנתנו הדין שאם חבל שור בין בעבד בין בבן חורין ולא המיתו, משלם נזק שלם, דוקא בשור המועד ולא בשור תם; לחוה אמינא, ולמסקנא?

לחיה אמינא: משום הא דשור שחבל בעבד או בבן חורין משלם נזק שלם, היינו דוקא בשור המועד, ולא בשור תם. ודלא כרבי עקיבא שאמר, דאף תם שחבל באדם משלם במותר נזק שלם.

למסקנא: אפילו תימא דהמשנה אויל כרבי עקיבא, והוא הדין דאפילו תם נמי משלם נזק שלם. אלא אידי דקא בעי למיתנא בסיפא דרישא הדין כמה חייב בהמית עבד או בן חורין, דרק במועד הוא דמשכחת לה, ולא בתם, משום הכי קתני מועד.

צא. באיזה אופן יש בחיובי אונס ובמפתה; להקל, ולהחמיר?

להקל: שאף אם אחד אנס ופיתה את בת גדולה שבכהונה, משלם רק חמשים סלעים.

להחמיר: שאם אנס ופיתה בת הקטנה שבישראל, גם כן נותן חמשים סלעים.

קנין תורה גליון

צב. כמה הן תשלומין בושת והפגם שמשלם חוץ מן הקנס? (רש"י)

שמין אותה כמה אדם רוצה ליתן בין שפחה בתולה לשפחה בעולה, להשיאה לעבדו שיש לו קורת רוח הימנו. והכל לפי המבייש והמתבייש.

צג. האידך רצו לתריץ מנלן דמשלמים גם בושת ופגם, הרי כתיב בתורה 'חמשים סלעים' ולכאורה היינו לכל מילי? (ב' דרכים, והאידך נדחה)

(א) שאם לא כן יאמרו, וכי אם בעל בת מלכים משלם חמשים, וגם אם בעל בת הדיוטות משלם חמשים. אבל כיון דחייב ליתן אף בושת ופגם שבוזה יש הבדל בין בת מלכים לבת הדיוטות, נמצא דיש חילוק בתשלומין בין בת מלכים לבת הדיוטות.

אבל נדחה: דאם כן גבי עבד נמי, יאמרו וכי אם המית עבד נוקב מרגלית משלם שלשים, אם המית עבד עושה מעשה מחט, גם כן ישלם שלשים.

(ב) דאילו באו עליה שנים, הראשון בא עליה שלא כדרכה תחילה, ואחר כך בא עליה השני כדרכה, דאכתי הואי בתולה ואית לה קנס. יאמרו זה שבעל פגומה דליכא בושת כולי האי משלם חמשים סלעים, וגם הבעל בתולה שלימה נמי אינו נותן אלא חמשים סלעים. אבל השתא כיון דיש הבדל ביניהם בתשלומי בושת, נמצא דיש חילוק בתשלומי בושת לשלימה יותר מלפגומה.

אבל נדחה: דאי הכי גבי עבד נמי יאמרו, וכי אם המית עבד בריא משלם שלשים סלעים, אם המית עבד מוכה שחין דהוי פגום דומיא דנבעלה שלא כדרכה, גם כן משלם שלשים.

דף ט"ו ע"א

צד. למסקנא, מנא ילפינן דחוץ מתשלומי קנס יש גם תשלומי בושת ופגם? (ב' דרכים)

(א) לאבוי, דכתיב ברישא דקרא ונתן האיש השוכב עמה לאבי הנערה חמשים כסף ולו תהיה לאשה 'תחת אשר עינה', דמשמע הני חמשים כסף יתן בשביל קנס העינוי. ומדאיצטריך למיכתב הכי, מכלל דמיחייב מילי אחרנייתא כגון בושת ופגם דלאו קנסא דעינוי נינהו. דבלאו עינוי נמי איכא בושת, ופגם דהיינו נזק שהרי היא שוה פחות מבתחילה.

(ב) לרבא, דכתיב ונתן 'האיש השוכב עמה' לאבי הנערה חמשים כסף וגו' משמע דמצד הנאת שכיבה לבד חייב חמשים כסף, מכלל דאיכא מילתא אחריתי דנמי צריך לשלם, והיינו בושת ופגם.

צה. באיזה אופן יש בחיובי מוציא שם רע; להקל, ולהחמיר?

להקל: שאם אחד הוציא שם רע על גדולה שבכהונה, משלם מאה סלע.
להחמיר: שאם הוציא שם רע על קטנה שבישראל, גם כן נותן מאה סלע.

צו. מהיכן הוכיחו שהאומר בפיו חמור יותר מן העושה מעשה?

מזה שרואין שהמוציא שם רע משלם מאה סלע אף שלא עשה כלום אלא הוציא דיבה בפיו, ואילו אונס ומפתה אינו משלם אלא חמשים כסף אף שעשה מעשה.

קנין תורה גליון

צו. למה אין לדחות דהמיר המוציא שם רע, משום דרצה לגרום להאשה קטלא?

דאמר קרא שמשלם מאה סלע וענשו אותו מאה כסף וכו' כי הוציא שם רע, הרי משמע דמשלם מאה סלע משום לשון הרע בלבד.

צב. האיך הוכיחו שלא נתחתם גזר דין על אבותינו במדבר שלא ליכנס לארץ, אלא על לשון הרע, אולי הא דלא נענשו עד עכשיו היא משום דאכתי לא נתמלא סאתן, נמצא דלא נתחתם גזר דינם על חטא המרגלים לבד, אלא בצירוף כל עשרה דברים שבה ניסו את ה'?

דילפינן מדכתיב וינסו אותי 'זה' עשר פעמים משמע דעל 'זה' נתחתם גזר דין, ולא משום צירוף האחרים.

צג. האיך הוכיחו מן המרגלים גדול כח של לשון הרע, שהרי הם נענשו כל כך על שהוציאו שם רע על עצים ואבנים, דלמא נענשו כל כך משום שכפרו ב' ואמרו שאפילו הקדוש ברוך אינו יכול להכניסם לארץ ישראל?

דכתיב וימותו האנשים מוציאי דבת הארץ רעה במגפה לפני ה' הרי מבואר בפסוק שעל דבת הארץ שהוציאו מתו.

ק. מה הן העשרה נסיונות שניסו אבותינו הקדוש ברוך הוא?

(א-ב) שנים בים: אחת בירידה, דכתיב המבלי אין קברים במצרים וכו'. ואחת בעלייה שאמרו כשם שאנו עולים מצד זה כך מצרים עולים מצד אחר.

(ג-ד) שנים במים: אחת במרה דכתיב ויבואו מרתה ולא יכלו לשתות וכתוב וילך העם על משה. ואחת ברפידים, דכתיב ויחנו ברפידים ואין מים לשתות, וכתוב וירב העם עם משה.

(ה-ו) שנים במן: אחת דאמר להם משה אל תצאו בשבת ללקוט, אבל יצאו מן העם ללקוט. ואחת שאמר להם אל תותירו ממנו עד בוקר אבל ויתירו אנשים ממנו.

(ז-ח) שנים בשליו: בשליו ראשון בשבתכם על סיר הבשר וכשהתחיל המן לירד היה שליו יורד עמו. ולאחר זמן התאוו יותר כדכתיב והאספסוף אשר בקרבו התאוו תאוה.

(ט) בעגל.

(י) במדבר פארן במעשה מרגלים.

קא. מה היה טענת שר של ים להקדוש ברוך הוא כשאמר לו הקב"ה לפלוט המצריים ליבשה? במה ניחמו הקב"ה? למה עדיין לא הסתפק בזה? ומה אמר לו הקב"ה לזה?

טענת שר של ים: אמר לפניו רבונו של עולם, כלום יש עבד שנותן לו רבו מתנה - פרנסה לדגים - וחוזר ונוטלה הימנו. אמר לו הקדוש ברוך הוא: אני אתן לך אחד ומחצה שבהם, והיינו בימי סיסרא, דבפרעה כתיב שש מאות רכב, ובסיסרא כתיב תשע מאות רכב.

אמר לפניו: רבונו של עולם, כלום יש עבד שתובע את רבו.

אמר לו הקדוש ברוך הוא: נחל קישון יהיה ערב.

קנין תורה

דף ט"ו ע"ב

קב. האיד פירשן חפסוק 'מה יתן לך ומה יוסיף לך לשון רמיה' על הלשון שמדבר לשון הרע?

אמר לו הקדוש ברוך הוא ללשון, כל אבריו של אדם זקופים ואתה מוטל. כל אבריו של אדם מבחוץ ואתה מבפנים. ולא עוד אלא שהקפתי לך שתי חומות אחת של עצם [שינים] ואחת של בשר, 'מה יתן לך ומה יוסיף לך' עוד הקדוש ברוך הוא שמירה שלא תספר לשון הרע.

קג. מחיבן למדו שכל המספר לשון הרע כאילו כפר בעיקר?

שנאמר אשר אמרו ללשוננו נגביר שפתינו אתנו מי אדון לנו מי שמדבר לשון הרע בלשוננו, הרי הוא כמי שאומר 'מי אדון לנו' דכופרים בעיקר.

קד. מחיבן למדו שהמספר לשון הרע נגעים באים עליו? (ב' דרכים)

(א) שנאמר מלשני בסתר רעהו אותו אצמית וכתיב לגבי שנת היובל 'לצמיתות' ומתרגמינן 'לחלוטין'. ותנן, אין בין מצורע מוסגר למצורע 'מוחלט' אלא פריעה ופרימה, אלמא 'אצמית' דמתרגם לשון 'חליטה', היינו צרעת. (ב) דכתיב זאת תהיה תורת המצורע, נרמז שזאת תהיה תורתו של מוציא שם רע.

קה. מהו תשובת הנחש לחיות שמתקבצות ובאות ואומרות לו מה הנאה יש לך כשאתה הורג אנשים?

אומר להם הנחש, וכי מה יתרון לבעל הלשון.

קו. מה למדו מהא דכתיב 'מלשני בסתר רעהו אותו אצמית גבה עינים ורחב לבב אותו לא אוכל'?

אל תיקרי 'אתו לא אוכל', אלא 'אתו לא אוכל', שאין הקדוש ברוך הוא יכול לדור בעולם עם; (א) מספר לשון הרע דכתיב התם 'מלשני בסתר רעהו', (ב) גסי הרוח, דבהאי קרא כתיב נמי 'גבה עינים'.

קי. מה אומר הקדוש ברוך הוא לשר של גיהנם על המספר לשון הרע? ומנא ילפינן ליה?

אני עליו מלמעלה ואתה מלמטה נדוננו, שנאמר חצי גבור שונים עם גחלי רתמים אין חץ אלא לשון שנאמר חץ שחוט לשונם מרמה דבר ואין גבור אלא הקדוש ברוך הוא שנאמר ה' כגבור יצא [ועי' שינון בהערה], ו'גחלי רתמים' היינו גיהנם.

קיב. על מי נאמר התקנה שאם תלמיד חכם הוא יעפוק בתורה, ואם עם הארץ ישפיל דעתו?

לרבי חמא ברבי חנינא, על המספר לשון הרע.

לרבי אחא ברבי חנינא, זה שסיפר לשון הרע אין לו תקנה, שכבר כרתו דוד ברוח הקדש שנאמר יכרת ה' כל שפתי חלקות לשון מדברת גדולות. אלא זה תקנתו שלא יבא לידי לשון הרע.

קנין תורה גליון

קמ. מהיכן ילפינן דכל המספר לשון הרע מגדיל עונות כנגד שלש עבירות המורות?

מדכתיב בלשון הרע לשון מדברת גדולות ובג' עבירות אלו כתיב לשון 'גדולה'; (א) עבודת כוכבים, דכתיב בה אנא חטא העם הזה חטאה 'גדולה'. (ב) גילוי עריות, דכתיב ואין אעשה הרעה 'הגדולה' הזאת. (ג) בשפיכות דמים דכתיב 'גדול' עוני מנשוא.

קי. למה לא אמרינן דלשון מדברת 'גדולות' משמע רק שנים, ואם כן אינו אלא כנגד שני עבירות?

דהי מינייהו מפקא, הא בכולהו כתיב 'גדולות', הלכך כוליהו אתו.

קיא. איזה שלשה אנשים הורג ההולך רכיל?

האומרו, המקבלו, ולאומרין עליו, [שמתוך מריבה שנופלת בין השנים הורגין זה את זה, והורגין גואלי הדם את הרכיל שההרג בא על ידו].

קיב. למסקנא, מנא ילפינן שלשון הרע ממית אף מרחוק כמרחק שמים וארץ? ואם כן למה הוצרך לכתוב גם 'חץ שחוט לשונם' הא חץ אינו ממית רק עד ארבעים וחמשים אמה?

מדכתיב שתו בשמים פיהם ולשונם תהלך בארץ שיכול להרוג אף מי שעומד רחוק, כמרחק משמים עד הארץ. ואיצטריך למיכתב גם חץ שחוט לשונם לאשמעין שהורג כחץ.

קיג. למסקנא, מה ילפינן מדכתיב 'מות וחיים ביד לשון'?

מי שרוצה חיים יכול להשיגו בלשונו על ידי עסק התורה. והרוצה מיתה יכול להשיגו בלשונו על ידי שיעסוק בדברי שטות ונבלה.

קיד. האומר 'ישנה אש בבית פלוני' דמשמע עשיר הוא, וכל שעה מצוי אש בביתו לבשל תבשילין, האם הוא לשון הרע?

רבה אמר דהוה לשון הרע. אבל אביי אמר שאינו אומר בלשון הרע, רק מגלה לאלו שמבקשים אש שיכלו למוצאה שם ואין בזה משום לשון הרע.

קמו. ובאיזה אופן הוה דבר כזה לשון הרע לכולי עלמא?

כשאומרו בצורה של גנאי, כגון שאומר, היכן עוד ניתן למצוא אש אלא בבית פלוני שיש שם בשר ודגים.

קמז. מהו הסברא שהאומר דבר בפני מי שאומרו עליו יהא אסור יותר מסתם לשון הרע?

דכל שכן שכהאי גוונא אסור, שהרי יש בזה גם חוצפא וגם לשון הרע.

קנין תורה גליון

ק"ז. ולמה מסיק הנמ' דבאופן זה אין בו משום לשון הרע?

דאמר רבי יוסי מימי לא אמרתי דבר וחזרתי לאחורי - לראות מי יעמוד אחורי, שאף בפני הבעלים אני אומרה. אלמא דסבירא ליה דבכי האי גוונא שנאמר בפני המדובר, אינה נחשבת לשון הרע.

ק"ח. ללישנא אחרינא ברש"י, באיזה אופן פירשו 'מעולם לא אמרתי דבר וחזרתי מאחורי'?

שאם באו הבעלים ואמרו 'למה אמרת כך', לא חזרתי בי לאמר לא אמרתי כן, אלא בפניהם הודיתי שאמרתי כן.

נכוח לראש משביר

ידידנו הנגיד הנכבד, רודף צדקה וחסד, אוהב תורה ומוקיר רבנן ותלמידיהון

מו"ה אברהם יעקב ריגער הי"ו

נציב חודש אייר

לכבוד התנא האלקי רבי שמעון בן יוחאי זי"ע

זכות התורה תעמוד לו להתברך בכל משאלות לבו לטובה לאורך ימים ושנים טובות, ויתקיים בו הבטחת נביאי אמת וצדק, לא ימושו מפיו ומפיך זרעך אמר ה' מעתה ועד עולם.

בברכת התורה
הנהלת חבורת קנין תורה

במדבר	לימוד היום	חזרת אתמול	חזרת החודש
זונטאג	כ"ז אייר	יג:	ד: ☐
מאנטאג	כ"ח אייר	יד:	ה: ☐
דינסטאג	כ"ט אייר	יד:	ה: ☐
מיטוואך	ר"ח סיון	טו:	ו: ☐
דאנערשטאג	ב' סיון	טו:	ו: ☐
פרייטאג	ג' סיון	חזרה	
שבת	ד' סיון	חזרה	

בהר-בחקתי	לימוד היום	חזרת אתמול	חזרת החודש
זונטאג	כ' אייר	יא:	ב: ☐
מאנטאג	כ"א אייר	יא:	ב: ☐
דינסטאג	כ"ב אייר	יב:	ג: ☐
מיטוואך	כ"ג אייר	יב:	ג: ☐
דאנערשטאג	כ"ד אייר	יג:	ד: ☐
פרייטאג	כ"ה אייר	חזרה	
שבת	כ"ו אייר	חזרה	

מאנטאג שלח - כ' סיון

בחינה לימוד החודש: **דף יא.** (ועבדי כהנים היו כו') - **דף יט:** (משקל ידי עלי וכו')
בחינה חזרת החודש: **דף ב. - דף יא.** (ועבדי כהנים היו כו')

- איסור השגת גבול -

כל הזכויות ובכללן זכות צילום או העתקה אף לחלקים שמורות לחבורת קנין תורה שע"י עמודי ציון ד' באבוב ואין רשות לצלם או להעתיק באיזה אופן שהוא ללא רשות בכתב מהנהלה: 718-438-1188 x3
הערות על הגליון יתקבלו ברצון ע"י אימעייל: kinyantorah@amideizion.org, או פקס: 718-298-2044